

DENİZ KAZALARINDAN DOĞAN UYUŞMAZLIK VE TALEPLERDE ARABULUCULUK

Mediation In Disputes And Claims Arising From Marine Accidents

Fevzi Fırat GÖZÜYESİL*

Özet

Deniz ticareti sahasında, uyuşmazlıkların devlet yargısı dışında ve tahkim yolu ile çözülmesi konusunda köklü bir gelenek vardır. Deniz ticareti sözleşmelerinde, ekseriyetle bir tahkim şartı yer alır ve muhtemel uyuşmazlıklar bu usul ile çözülür. Tahkim yolunun, her ne kadar gizlilik, hukuk ve hakem seçimi gibi konularda avantajları ifade edilse de; yargılama süreleri ve masrafları gibi konularda şimdiye kadar devlet yargısına yöneltilen eleştiriler, son yıllarda tahkim yolu bakımından da dile getirilmeye başlanmıştır. Buna rağmen, daha az masraflı ve daha hızlı, müzakereye dayalı ve barışçıl bir alternatif çözüm yolu olan arabuluculuk, deniz ticareti tatbikatında ciddi bir rağbet görmemiştir. Oysa ki çoğu defa brokerlar ve acentelerin katılımıyla gerçekleştirilen deniz ticareti faaliyetlerinin doğasında müzakere ve uzlaşma kültürü vardır. Bilhassa makalenin konusunu teşkil eden ve yabancı literatür ve tatbikatta “wet disputes” kapsamında değerlendirilen deniz kazalarından doğan uyuşmazlıklarda, tarafların arasında genellikle bir sözleşme bulunmaz. Tabiatıyla uyuşmazlığın ne şekilde çözüleceği, genellikle uyuşmazlığa sebep olan hadisenin meydana gelmesinden sonra kararlaştırılır. Şüphesiz ki tahkim yolunun öngörülmediği uyuşmazlıklarda tarafların, devlet yargısına başvurma hakkı saklıdır; ancak deniz kazalarından doğan uyuşmazlıklarda çoğunlukla kusur, sorumluluk ve tazminatın paylaşılması gerektiğinden, haklı veya haksızın tespitinden ziyade tarafları tatmin edecek, nispeten daha kısa bir prosedürün işletilmesi daha verimli olabilecektir. Bu makalede, işbu prensip ve esaslar dairesinde, deniz kazalarından doğan uyuşmazlıklarda arabuluculuk uygulaması, meri mevzuat bakımından ele alınmış ve konu ile ilgili birtakım değerlendirme ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Deniz ticareti hukuku, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri, deniz kazaları, arabuluculuk, tahkim

Abstract

There is a long tradition in shipping law of resolving disputes outside the courts and through arbitration. Shipping contracts often contain an arbitration clause and potential disputes are settled through this procedure. Although arbitration has advantages in terms of confidentiality, choice of law and arbitrators, it has been criticised in recent years for the length and cost of proceedings. Nevertheless, mediation, which is a less costly and faster, negotiated and peaceful alternative dispute resolution method, has not been seriously adopted in shipping practice. However, the nature of the shipping trade, which is often conducted with the involvement of brokers and agents, is a culture of negotiation and compromise. In particular, in disputes arising out of maritime

➤ *Bu makale Etik Kurul iznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee permission.*

➤ *Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 17.04.2024*

➤ *Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 02.07.2024*

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, fevzi.gozuyesil@hbv.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3266-1642>.



casualties, which are the subject of this article and which are considered within the scope of “wet disputes” in foreign literature and practice, there is generally no contract between the parties. As a result, the method of settlement of the dispute is usually agreed upon after the occurrence of the event giving rise to the dispute. Of course, in disputes where arbitration is not provided for, the parties have the right to have recourse to the state judiciary; however, since disputes arising out of maritime accidents often require apportionment of fault, liability and compensation, it may be more efficient to have a shorter conciliation procedure to satisfy the parties rather than to determine right or wrong. Within the framework of these principles and guidelines, this article has analysed the practice of mediation in disputes arising from maritime accidents in the light of the legislation in force and has made some assessments and suggestions on the subject.

Key Words: Shipping law, alternative dispute resolution, maritime accidents, mediation, arbitration

GİRİŞ

Birden fazla insanın var olduğu her sosyal yapıda, ÷lke, Őehir, kasaba veya köy gibi makro ya da okul, sınıf, apartman veya aile gibi mikro formlarda olduğu gibi; ticarî ve sosyal bir ortam olarak telakki edilebilecek denizcilik çevrelerinde de, bir arada olmanın tabii neticesi olarak bazı nizaların söz konusu olması muhtemeldir. Gerçekçi bir zaviyeden bakılacak olursa, mevzubahis sosyal yapının huzur ve istikrarı, teşekkül ettiği fertler arasında hiçbir sorun çıkmamasından ziyade, ortaya çıkan sorunların ne kadar az maliyetle ve kısa sürede çözülebileceği ile alâkalıdır. “*Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri*” başlıklı mesele, esasında bu arayışın bugün itibariyle geldiği merhalenin bir tezahürüdür.

Deniz ticaret erbâbının, aralarındaki uyuşmazlık ve meseleleri devlet yargısı dışında çözme geleneği, esâsen oldukça eski tarihlere dayanır. Bu bakımdan deniz ticareti uyuşmazlıklarının tahkim yolu ile çözümlenmesi, alışılmış bir uygulamadır. Mâmâfih bugün itibariyle tahkim usulü ile alâkalı, masraflı, meşakkatli ve uzun zaman alan bir süreç olduğu yönünde serzenişler de yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır. Nitekim bir gemi dönüşüm sözleşmesinden doğan meşhur the Solitaire tahkiminde, çok sayıda avukat ve uzman görev almış, taraflar on milyonlarca sterlin masraf yapmış ve süreç yaklaşık on yıl sürmüştür¹.

Tahkim usulünün, bilhassa maliyet ve sürat bakımından devlet yargısı ile benzer marazlar göstermesi, son yıllarda arabuluculuğun bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak yıldızının parlamasını da beraberinde getirmiştir. Hâkezâ kamu otoriteleri ve sivil toplumun teşviki ile zorunlu arabuluculuk düzenlemeleri de, müessesenin memleketimizde de tanınır hâle gelmesini sağlamıştır. Bugün itibariyle arabuluculuk müessesesi, sadece hukuk çevrelerinde değil, başta ticaret erbâbı olmak üzere toplumun önemli bir kesimince bilinen bir uygulama hâline gelmiştir. Ancak on yılları bulan modern arabuluculuk tecrübesinin, sektörel ihtiyaçlar ve beklentiler ve hukukî düzenlemelere rağmen deniz ticareti sahasında yeterince karşılık bulduğunu ifade etmek güçtür.

¹ Giovanni Matteucci, ‘Enforceability of International Commercial Mediation Agreements, the Singapore Convention’ (2020) 2 Asian Pacific Mediation Journal 11, 12 ve dn. 10.

Bu makalede, yabancı tatbikatta “*wet disputes/claims*” olarak ifadesini bulan, seyrüseferde gerçekleşen beklenmedik ve istenmeyen hadiselerden doğan uyuşmazlık ve taleplerden biri olan deniz kazaları, Türk arabuluculuk uygulaması ve düzenlemeleri bağlamında değerlendirme konusu yapılmıştır². Evvelâ arabuluculuğa dair genel bir perspektifin ardından, deniz kazalarının tabiatı ele alınmış; akabinde Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenen müşterek avarya, çatma ve kurtarma müesseselerine dair genel malûmat verilerek, meselenin mahiyetinin arabuluculuğa uygunluğ³, arabuluculuğa elverişlilik ve dava şartı arabuluculuk düzenlemeleri bakımından incelenmiştir.

I. DENİZ TİCARETİ SAHASINDA ARABULUCULUK: TEORİ VE HUKUK

Arabuluculuk, doktrinde farklı şekillerde tarif edilmekle birlikte, bu tariflerin kahir ekseriyeti aynı prensip ve esaslar üzerinde yoğunlaşmaktadır⁴. Kapsayıcı ve amaca matuf bir diğer tanım ise, 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu⁵ m. 2/1-b’de;

“sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim

² Deniz kazası, gemiciliğe mahsus tehlike ve muhatara olarak tarif edilebilir. Bunların tahdidi şekilde sayılması esasında mümkün değildir. Bkz. Galip Gültekin, ‘Deniz Hukuku. Çatma, Kurtarma ve Yardım’, *Cemil Bilsel’e Armağan* (1939) 624. Nitekim Deniz Kaza ve Olaylarını İnceleme Yönetmeliği’nin 4’üncü maddesinin 1’inci fıkrasının (n) bendinde deniz kazaları, oldukça geniş kapsamlı olarak sayılmıştır. Bununla birlikte bu makalede “deniz kazaları”ndan kastedilen, Türk Ticaret Kanunu’nun Deniz Ticareti Kitabının Beşinci Kısımında zikredilen müşterek avarya, çatma ve kurtarma hüküm ve müesseselerinden ibarettir.

³ “*Arabuluculuğa elverişlilik*”; 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu’nun 2’nci maddesinden mülhem olarak, doktrinde ve tatbikatta karşılığını bulan ve esasında Kanun’un kapsam ve etki alanını belirleyen bir hukukî terimdir. Bir uyuşmazlık veya talebin “*mahiyetinin arabuluculuğa uygunluğu*” olarak ifade ettiğimiz ise, taraflar arasında bir üçüncü kişinin yardımıyla müzakere edilerek maddî anlamda kesin hüküm teşkil etmeyecek şekilde dahi olsa çözülebilmesi mümkün olan uyuşmazlık ve taleplerdir.

⁴ Doktrinde yapılmış bazı tanımlar için bkz. Jay Folberg and Alison Taylor, *Mediation, A Comprehensive Guide to Resolving Conflicts Without Litigation* (1984) 1984; Gülgün İldr, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*: (Seçkin 2003) 88; Yavuz Kaplan, ‘Arabuluculuk ve Türk Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısına Eleştirel Bir Bakış’ (2011) 28 Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 115, 121–123; Melissa Hanks, ‘Perspectives on Mandatory Mediation’ (2012) 35 UNSW Law Journal 929, 930; Melis Taşpolat Tuğsavul, *Türk Hukukunda Arabuluculuk* (Yetkin 2012) 21; Andrew Goodman, *Preparing for Mediation: A Guide for Consumers* (Mediation Publishing 2016) 5; Emre Kıyak, *Dönüştürücü Arabuluculuk-Problem Çözücü Arabuluculuk İle Uyumlaştırılması* (2018) 55; İlker Koçyiğit and Alper Bulur, *Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk* (Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı Yayını 2019) 14; Güven Yarar, *Milletlerarası Özel Hukukta Arabuluculuk* (1. Baskı, On İki Levha 2019) 8.

⁵ R. G.: 22.06.2012 tarih ve 28331 sayı.

sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, tarafların çözüm üretemediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarî olarak yürütölen uyuşmazlık çözüm yöntemi” şeklinde verilmiştir.

Çok kısa ve veciz olarak ifade etmek gerekirse arabuluculuk, asiste edilmiş müzakere⁶. Bu bapta tarihî veçhesi de kısaca ele alınarak, deniz ticareti sahasında arabuluculuk tatbikatına dair genel birtakım mülahazalar okuyucuya sunulmuştur.

A. Deniz Ticareti Sahasında Arabuluculuk

1. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri ve Deniz Ticareti

Alternatif uyuşmazlık çözüm (*alternative dispute resolution*) yöntemleri, uyuşmazlıkların devlet yargısında ve muhakeme kaidelerine göre görölmesi yerine, kanunun izin verdiği ve emredici kurallara aykırı olmayan herhangi bir başka çözüm yolunun işletildiği süreç ve yöntemlerdir⁷.

Alternatif çözüm yöntemlerinin en meşhuru olan arabuluculuğun tarihî köklerini, belirli bir zaman dilimine veya medeniyete hasretmek pek mümkün değildir. Uyuşmazlıkları devlet yargısı dışında kalan usullerle çözme geleneği ve çabası, insanların toplum hâlinde bir arada yaşamaya başladıkları zamana dek uzanır. Geleneksel ve kadim arabuluculukta, toplumda yaşça kıdemli bir aile büyüğü, aşiret reisi veya itibarlı bir başka kişinin arabuluculuk yaptığı görölmektedir⁸. Bu tatbikatın köklerini antik Mısır, Babil, Asur, antik Yunan ve Roma toplumunda müşahede etmek mümkündür⁹. Hâkezâ Türk ve İşlâm medeniyetinde de, arabuluculuk ve benzeri müzakereye dayalı yöntemlerin uygulama alanı bulduğu bilinmektedir¹⁰. Gelenek-

⁶ Kıyak (n 4) 55.

⁷ Doktrindeki bazı tanımlar için bkz. Kaplan (n 4) 115; Mustafa Göksu, *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Tahkim (Arabuluculuk-Uzlaştırma)* (Güncellenmiş 4 Bası, 2022) 18; Ferhat Yıldırım, *Arabuluculuk ve Ombudsmanlık* (Güncellenmiş 2 Baskı, 2023) 27. Alternatif çözüm yöntemlerinin kanuna ve emredici hükümlere aykırı olmaması, şiddet ve cebir gibi hukuk düzeni tarafından meşru görölme-yen usullerin bu kapsamda olmadığına işaret eder. Bkz. Stephen J Ware, *Principles of Alternative Dispute Resolution* (2. ed, Thomson 2007) 5; Alper Bulur, ‘Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk Yöntemi’ (2007) 65 Ankara Barosu Dergisi 30, 30–31; Koçyiğit and Bulur (n 4) 9. Müzakere (negotiation), tarafsız ön değerlendirme (early neutral evaluation), seri jüri yargılaması (summary jury trial) ve vakıaların saptanması (fact-finding) gibi diğer alternatif çözüm yöntemleri hakkında bkz. Susan R Patterson and D Grant Seabolt, *Essentials of Alternative Dispute Resolution* (2nd ed, Pearson Publications Co 2001) 21; Ildır (n 4) 84–85; İbrahim Özbay, ‘Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri’ (2006) 10 Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Faköltesi Dergisi 459, 467; Kaplan (n 4) 118; Göksu (n 7) 22; Mustafa Serdar Özbek, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü* (5. Baskı, Yetkin Yayınları 2022) 616.

⁸ Özbay (n 7) 467; Yıldırım (n 7) 47.

⁹ Taşpolat Tuğsavul (n 4) 32; Yıldırım (n 7) 47 vd. Yarar (n 4) 21.

¹⁰ Teferuatlı bilgi için bkz. Ahmet Akman, ‘İşlâm-Osmanlı ve Modern Türk Hukuku’nda Sulh Sözleşmesi ve Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarına Mukayeseli Bir Bakış’ (2021) 20 Hitit İlahiyat Dergisi 1030, 1030. Hâkezâ şanlıhurfâ Türklmenlerindeki arabuluculuk ve benzeri tatbikatlar

sel arabuluculuk ve benzeri uygulamalar, bugün dahi farklı toplum kesimlerinde varlığını sürdürmektedir. Bununla birlikte modern arabuluculuk, bir başka ifade ile bugünkü manasıyla arabuluculuk ise 1960'lı yıllardan itibaren ABD'de uygulanmaya başlanmıştır¹¹. Ancak ifade etmek gerekir ki; geleneksel arabuluculuk ile modern arabuluculuk, büyük ölçüde aynı felsefi ve düşünsel temel üzerinde yükselmiştir.

Deniz tacirleri de, aralarındaki uyuşmazlıkları devlet yargısı dışında çözmek konusunda tecrübelidirler. *Lex marcatoria* ve deniz ticaretindeki tezahürü *lex maritima* ile yüzyıllardır süregelen davranış kurallarına dayanan ve beynelmilel bir örf ve adet hukuku olarak yükselen deniz ticareti hukuku¹², milletlerarası, esnek ve genellikle devlet yargısına gerek duyulmadan uyuşmazlıkların çözülebildiği bir kurallar ve gelenekler manzumesidir¹³. Deniz ticareti hukuku, siyasal etkiye en kapalı alanlardan biri olsa da, Avrupa'da merkezî devletlerin güçlenmesi, bu kuralların da millileşmesini beraberinde getirmiştir¹⁴. Fakat deniz ticaretinin tabiatı, farklı yerlerde bulunan ve farklı kültürlerle mensup tacirlerin, sigortacıların ve gemi adamlarının, millî ve mahallî kurallarını uygulamasını neredeyse imkânsız kılmıştır.

Bu esastan olmak üzere deniz ticareti sözleşmelerinin çoğu, bir tahkim şartı içerir. Bazı sözleşmelerde ise tarafların tahkim safhasından önce, iyi niyetle ve dostane şekilde müzakere etmeleri veya uyuşmazlığın bir uzman kişiye havale edilerek çözüm yolu aranması öngörülebilir¹⁵. Ancak modern anlamda arabuluculuk uygulamasının, deniz ticaretinde henüz rağbet gördüğünü söylemek mümkün değildir¹⁶. Tarafların birbirlerinden uzakta ve farklı kültürlerle mensup oldukları için birebir ve yüz yüze iletişim kurmalarının güçlüğü, aralarındaki sözleşmeye bir arabuluculuk şartı koymak istememelerinin sebepleri arasında gösterilmiştir¹⁷. Kanaatimizce deniz ticareti uyuşmazlıklarında arabuluculuğa rağbet edilmemesinin güncel bir diğer sebebi; sektörde mevcut olan, uyuşmazlıkların devlet yargısı dışında çözmeye prati-

icini bkz. Kamil Kaya and Mustafa Talas, 'Karacadağ Türkmen Aşireti'nde Arabuluculuk: Siverek Örneği' (2016) 1 Sosyolojik Düşün 1, 6–7. Yine kadim Türk kültüründeki arabuluculuk tezahürleri bakımından bkz. Meltem Öksüz, 'Arabuluculuk Müessesesinin Dede Korkut Hikâyelerindeki İzleri' (2022) 1 Culture and Civilization 50, 50.

¹¹ İldır (n 4) 31; Özbay (n 7) 461; Taşpolat Tuğsavul (n 4) 32; Koçyiğit and Bulur (n 5) 9.

¹² Constantina Sampani, 'The Impact of Culture in Online Dispute Resolution for Maritime Disputes' [2013] Cambrian Law Review 6, 7.

¹³ Bkz. Yazar (n 4) 24.

¹⁴ Bkz. Samuel Rosen, 'The Origin and Development of the Modern Maritime Law' (1934) 6 Law Society Journal 240, 250; Fahiman Tekil, *Deniz Ticareti Hukuku* (İkinci Baskı, 1977) 14.

¹⁵ Clare Ambrose, Karen Maxwell and Michael Collett, *London Maritime Arbitration* (Bruce Harris ed, Fourth Edition, informa law from Routledge 2018) 33.

¹⁶ Bkz. Aleka Mandaraka-Sheppard, *Modern Maritime Law, Volume 2: Managing Risks And Liabilities* (Third Edition, 2013) 24.

¹⁷ Pınar Akan, *Arabuluculuk ve Deniz Hukukuna İlişkin İhtilaflarda Uygulanması* (2013) 154; Bkz. Charles L Measter and Peter Skoufalos, 'The Increasing Role of Mediation in Resolving Shipping Disputes' (2002) 26 Tulane Maritime Law Journal 515, 520–521.

ğinin, bu alanın dava şartı arabuluculuk uygulamasının kazanımlarından mahrum kalmasını beraberinde getirmesidir¹⁸.

2. Deniz Ticareti Sahasında Arabuluculuk Müessesesine Olan İhtiyaç

Arabuluculuk ile ilgili çalışmalarda, müessese genellikle devlet yargısı ile karşılaştırılır ancak konu deniz ticareti ile ilgili olduğunda, bu karşılaştırmanın yanı sıra arabuluculuğun tahkim usulüne nazaran müspet yanlarını da zikretmek gerekir. Nitekim deniz ticareti sözleşmelerinde genellikle tahkim şartı öngörüldüğü için, bunlardan kaynaklanan uyuşmazlıkların devlet yargısına taşınmasına pek nadir rastlanır¹⁹. Bir alternatif çözüm yöntemi olup olmadığı tartışmalı olmakla birlikte²⁰, deniz ticareti uyuşmazlıklarının çözülmesine başvuru aslı yöntemin tahkim olduğunu ifade etmek yanlış olmaz.

Devlet yargısında kural olarak taraflar; hâkimi, mahkemeyi ve muhakeme usulünü seçme yetkisini haiz değildirler²¹. Ekseriyetle taraflar, yargılamanın neticesi üzerine verilecek kararda söz sahibi değildirler. Tahkim usulünde ise taraflar, maddî hukuk kurallarını ve hakemleri belirleyebilecek olsalar da, tahkim kesin hüküm tesis etmeye matuf bir yargılama niteliğindedir²². Hem devlet, hem tahkim yargılamasında, arabuluculuktan bir uzlaşma arayışının söz konusu olmaması, belli birtakım usulî prosedürlere bağıllık ve çıkan neticenin hukukî mahiyeti bakımından ayrılır. Bu esastan olmak üzere deniz ticaretinde alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden söz ederken, alışılmış ve kabul edilen bir uygulama olduğu için tahkimden ziyade akla arabuluculuğun gelmesi tabiidir²³.

Yargısal faaliyetler, hukuk mesleğinden olmayan kişilerin aşına olmadığı sıkı kurallara tâbi olduğu için masraflıdır²⁴. Hâkezâ, hızlı bir çözüme kavuşma imkânı da pek mümkün değildir²⁵. Devlet yargısına dair yapılan bu alışıl gelmiş tespitler, bilhassa son yıllarda tahkim yargılaması bakımından da cârîdir. Tahkim yargılamaları, ucuz olmadığı gibi, kısa süren bir prosedür de değildir²⁶. Deniz ticaretinde

¹⁸ Bununla birlikte bazı tip sözleşmelere, bağlayıcı olmayacak şekilde “arabuluculuk” şartlarının konulduğu görülmektedir. Mesela BALTİME charter formunda, tahkim safhasından önce başvurulmak üzere arabuluculuk yolu öngörülmüş; hatta taraflardan birinin arabuluculuğa yanaşmaması hâlinde tahkim masrafları bölüştürülürken bu hususun dikkate alınabileceği hususu da yer almıştır.

¹⁹ Akan (n 17) 151.

²⁰ Bkz. H Yavuz Alangoya, *Medenî Usul Hukukumuzda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi* (1973) 55; Kıyak (n 4) 124; Koçyiğit and Bulur (n 4) 10; Özbek (n 7) 219–220; Göksu (n 7) 124; Yarak (n 4) 26.

²¹ Göksu (n 7) 19.

²² ibid 124.

²³ Ambrose, Maxwell and Collett (n 15) 31.

²⁴ Günter Hirsch, ‘Die „alternative Streitbeilegung“ Hat Konjunktur’ [2012] Zeitschrift für Rechtspolitik 189.

²⁵ Bkz. Kıyak (n 4) 31; Koçyiğit and Bulur (n 4) 13.

²⁶ Bkz. Akan (n 17) 152–153; Measter and Skoufalos (n 17) 520.

söz konusu olan ödeme ve kalemlerin önemli bir kısmının zamana bağlı olması, yolculuğun beklediği ve geciktiği her günün ilgililer bakımından ciddi maddi kayıp anlamına geldiği dikkate alındığında; anlaşmazlıkların süratle neticelenmesi önemli bir ihtiyaçtır. Geminin veya yükün muhafazasını ya da limanda beklemesini gerektiren uyuşmazlıklarda, zarar veya uyuşmazlık konusu meblağ günden güne artabilir. Mesela bir gemi inşa sözleşmesi kapsamında inşa devam ederken, arabuluculuk yoluyla hızlı bir çözüm, işin en az kesintiyle devam etmesini sağlar ve böylece kapsamlı zararlar önlenmiş olur²⁷.

Arabuluculuğun, devlet yargısından ayrıldığı bir diğer önemli mesele, tahkim usulünde olduğu gibi gizliliğin esas olmasıdır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 41'inci maddesi ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) m. 28'e göre, devlet yargısında duruşma ve kararların bildirilmesi kural olarak alenîdir. Arabuluculukta ise uyuşmazlık ile ilgili bilgiler; tarafların ve seçtikleri uyuşmazlık çözüm yönteminde görev alanlardan başka kişilerin önünde tartışılmaz, varılan netice kural olarak üçüncü kişilerle paylaşılmaz. Bu, deniz ticareti uyuşmazlıkları bakımından önem arz edebilir²⁸. Arabuluculuğun tüm safhaları, taraflar aksini kararlaştırmadıkça gizli olacaktır ve arabuluculuk kapsamında paylaşılan bilgiler veya görüşler kural olarak tahkimde, mahkemede veya başka amaçlarla kullanılmayacaktır²⁹.

Devlet ve tahkim yargılamasında, geçmişe yönelik olarak vaka ve vakıalar değerlendirme konusu yapılır ve taraflardan hangisinin haklı ve haksız olduğu tespit edilir. Karar, taraflardan birinin kısmen veya tamamen haklı olduğu yönünde şeklinde ortaya çıkar. Bu bakımdan taraflardan en az birisi kaybetmektedir, bazen her iki taraf da kaybettiğini düşünebilmektedir; tabiatıyla zaman zaman, her iki taraf bakımından da adalet duygusunun tatmin edilememesi ihtimâlî söz konusudur. Arabuluculukta ise taraflardan en az birinin kaybetmesi olarak tezahür eden kazan-kaybet anlayışından ziyade, kazan-kazan esasının geçerlidir³⁰. Bir başka ifade ile taraf iradeleri esastır ve taraflar, kendi iradeleri ile tercih ettikleri çözüm yöntemine ve neticeye katkı sundukları için, kendiliğinden çözümün bir parçası olurlar. Çözümün bir parçası olan taraf ise neticeden genellikle tatmin olur. Arabuluculuk yoluyla taraflar, kendilerine dayatılan bir karar yerine netice üzerinde söz sahibi oldukları, tahkime göre daha ucuz, daha hızlı ve ticarî ilişkilerin geleceğine daha az zarar veren çözüm yöntemini tercih etmiş olurlar³¹.

Arabuluculuk mahiyeti itibariyle; esnek, ılımlı, geleceği esas alan bir süreç ve yaklaşımı beraberinde getirir³². Deniz ticareti sahasında, nispeten az sayıda katı-

²⁷ Bkz. Measter and Skoufalos (n 17) 526.

²⁸ Mandaraka-Sheppard (n 16) 24.

²⁹ Ambrose, Maxwell and Collett (n 15) 37.

³⁰ Ildır (n 4) 62; Hirsch (n 24) 190; Göksu (n 7) 20.

³¹ Ambrose, Maxwell and Collett (n 15) 32.

³² Göksu (n 7) 29.



İlmacı bulunduğundan uyuşmazlıkları dostane bir şekilde çözmek önemlidir³³. Her ne kadar *wet disputes* kapsamında ifade edilebilecek deniz kazalarında, taraflar arasında çoğunlukla bir sözleşme ve sürekli bir ilişkinin olması da, yargısal süreçler yıpratıcı ve sektörel istikrarı bozucu nitelikte olabilir.

B. Deniz Ticareti Sahasında Arabuluculuğun Hukukî Arka-Planı

Arabuluculuk, salt bir usul hukuku müessesesi değildir; mâmâfih müessesenin etkileri hukuk âlemindeki yoğun şekilde tezahür eder ve tabiatıyla kanun koyucu ve düzenleyici otoriteler, müessesenin hukukî tezahür ve tesirlerini de ele almışlardır. Bu bapta kısaca, arabuluculuğun hukukî arka-planı ve arabuluculuğu taraflar arasındaki sözleşmenin bir parçası hâline getirmeye matuf çabalar üzerinde durulmuştur.

1. Türk Hukukunda Arabuluculuk Düzenlemeleri

Türk hukukunda arabuluculuğun temel kanunî metni olan 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu (HUAK) ile özel hukuk uyuşmazlıklarının arabuluculuk yolu ile çözümlenmesi imkânı getirilmiştir. Kanun, yabancılık unsuru taşıyanlar da dâhil olmak üzere, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümlenmesinde uygulanır (m. 1/2). Kanun'da, arabuluculuğa ilişkin temel ilke ve esaslar, arabuluculuk mesleğine dair konular ve arabuluculuk teşkilâtı hakkındaki düzenlemeler, arabuluculuk anlaşmasının hukukî neticeleri gibi temel konular teferruatlı olarak düzenlenmiştir.

Arabuluculuğun tabiatında yer alan ve HUAK m. 3/1'de ifadesinin bulan iradî olma ve gönüllülük ilkelerine rağmen, müessesenin doktrinde ve tatbikatta ilgi görmesi, bazı uyuşmazlık türleri bakımından dava şartı olarak kabul edilmesiyle birlikte söz konusu olmuştur³⁴. Bugün itibarıyla bireysel iş sözleşmesine dayanan alacak, tazminat ve işe iade davaları (İş Mahkemeleri K. m. 3), tüketici mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklar (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 73/A/1) ile kira, ortaklığın giderilmesi, kat mülkiyeti uyuşmazlıkları ve komşu hakkından kaynaklanan uyuşmazlıklar (HUAK m. 18/B) için dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurmak zorunludur.

Makale konusu bakımından ehemmiyet arz eden düzenlemeler ise TTK m. 4/1-a ve TTK m. 5/A hükümleridir. Deniz ticaretinden ve bilhassa deniz kazalarından doğan uyuşmazlıklar kahir ekseriyetle TTK m. 4/1-a hükmüne göre ticarî dava mahiyetinde olduğu için, konusu bir miktar paranın ödenmesi olarak alacak, tazminat, itirazın iptali, menfî tespit ve istirdat davası niteliğinde olduğu müddetçe dava şartı arabuluculuk kapsamında olacaktır (TTK m. 5/A).

³³ Bkz. Measter and Skoufalos (n 17) 529–530.

³⁴ Nitekim HUAK m. 3/1 hükmüne, 7155 sayılı Kanun'un 22'nci maddesi ile eklenen fıkra ile dava şartı arabuluculuğa dair düzenlemeler, iradîlik ve gönüllülük ilkesinin istisnası olarak ifade edilmiştir.

2. Milletlerarası Hukuk ve Tatbikatta Arabuluculuk

Milletlerarası hukuk bakımından, ticarî arabuluculuk anlaşmalarının taraf devletlerde tanınması, icrası ve kesin delil niteliğinin sağlanması amacıyla Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Uluslararası Sulh Anlaşmaları Hakkındaki Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Singapur Sözleşmesi), 2019 tarihinde Türkiye'nin de dâhil olduğu kırk altı (46) ülke tarafından kabul edilmiştir³⁵. Sözleşme'nin temel gayesi, milletlerarası ticarî ihtilafların çözümü için arabuluculuk usulünün kullanılmasını teşvik etmektir³⁶. Singapur Sözleşmesinin hazırlanması safhasında, büyük ölçüde Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkındaki New York Sözleşmesinden faydalanılmıştır³⁷. Deniz ticareti uyumsuzluklarının genellikle milletlerarası nitelik taşıdığı dikkate alındığında, Sözleşme'nin deniz ticaretindeki arabuluculuk tatbikatına ciddi katkıları olacağı açıktır.

Avrupa Birliği de, arabuluculuk konusunu esaslı şekilde gündemine almış, 1990'lı yıllardan itibaren çeşitli toplantılarla³⁸, tavsiyelerle, 2002 yılında yayımlanan Yeşil Kitap³⁹ ve arabuluculuk kuralları ile ve son olarak 2008/52/EG sayılı Medeni ve Ticarî Konularda Arabuluculuğun Belirli Yönleri Hakkındaki Direktif ile ilgili ülkeler arabuluculuğu iç hukuk sistemlerine derç etmiştir⁴⁰.

Milletlerarası hukukta arabuluculuk, bağlayıcı milletlerarası sözleşmelerden ziyade, arabuluculuğun da ruhuna uygun olarak çeşitli kurum ve kuruluşlarca yayımlanan arabuluculuk kuralları ve klozları ile uygulama alanı bulmaktadır.

Arabuluculuğa dair milletlerarası mahiyetteki ilk ciddi adım, 1980 tarihli UN-CITRAL Uzlaşma Kurallarının kabul edilmesi olmuştur⁴¹. Uzlaştırma ve arabulu-

³⁵ Bkz. Talat Kaya, 'Singapur Sözleşmesi ve Uluslararası Ticarî Arabuluculuk Sonucunda Ortaya Çıkan Sulh Anlaşmalarının Tanınması ve İcrası Meselesi' (2019) 25 Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 979, 981; Mustafa Alper Ener, 'Singapur Konvansiyonu: Arabuluculuk Anlaşmalarının New York Konvansiyonu' (2019) 23 Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 227, 228.

³⁶ Mustafa Erkan, *Arabuluculuk ve Singapur Sözleşmesi* (2020) 84.

³⁷ Ener (n 35) 230; Erkan (n 36) 83–84.

³⁸ Abdullah Berat Memiş, *Ticarî Uyuşmazlıklarda Zorunlu Arabuluculuk Usulü* (2020) 29.

³⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52002DC0196> (Erişim: 20.02.2024). Bkz. Yarar (n 4) 39.

⁴⁰ Nitekim Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun hazırlanmasında "özel Hukukta Uyuşmazlık Çözümüne İlişkin Alternatif Usuller Hakkında Yeşil Kitap ile Avusturya Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuğa İlişkin Federal Kanun, Almanya'nın 1999 yılında yürürlüğe giren Baden Württemberg Uzlaşma Kanunu ile Baviera'nın 2000 yılında kabul edilen Özel Hukukta Zorunlu Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Kanunu, Macaristan Arabuluculuk Kanunu ile son yıllarda kabul edilmeleri nedeniyle Bulgaristan ve Slovakya Arabuluculuk Kanunları dikkate alınmıştır. Bu yazılı kaynaklar yanında, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, İtalya, İspanya ve Kanada gibi ülkelerin uzmanlarıyla çeşitli zamanlarda toplantılar yapılmış, Almanya, Hollanda ve Avusturya gibi ülkelerin uzmanları ve uygulamacılarıyla bir araya gelinerek, mukayeseli hukuktaki gelişmeler izlenmiştir" ifadesiyle arabuluculuğa dair çağdaş yönelimlerin esas alındığı ifade edilmiştir. Bkz. Genel Gerekeç, s. 5-6. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss233.pdf> (Erişim: 21.11.2023).

⁴¹ <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/conc-rules-e.pdf> (Erişim: 20.02.2024).



culuk süreçlerini uyumlu hâle getirme hedefi ile hazırlanan kurallarda, arabuluculuk sürecinin başlangıcı, uzlaştırmacının tayini, rolü, ücreti gibi birtakım hususlar yer almıřtır⁴². Bu kurallar, güncellenerek 2021 yılında “*Arabuluculuk Kuralları*” başlığı ile yeniden yayımlanmıřtır⁴³. Kurallar, taraflar arasındaki uyuşmazlıklarda, sözleşmeye derç edilen bir klozla veya ayrıca kararlaştırılarak uygulama alanı bulabilecektir. Arabuluculuğa dair aynı yapı bünyesindeki bir diğer gelişme, 2002 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararı ile UNCITRAL Model Kanunu’nun kabul edilmesidir. Model Kanun’un ilk maddesinde, arabuluculuğun esnek mahiyeti de dikkate alınarak; uzlaştırma ve benzeri süreçleri de kapsayacağı ifade edilmiştir (m. 1/3). Yine 2018 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararı ile milletlerarası ticarî arabuluculuğa mahsus ihtiyaçlara uygun olarak güncellenmiřtir⁴⁴.

Bunların yan sıra birtakım meslekî kuruluşların da, arabuluculuk kural veya klozları hazırlayarak ilgililerin kullanımına arz ettikleri görölmektedir. Mesela New York merkezli Denizcilik Hakemleri Cemiyeti (*Society for Maritime Arbitrators-SMA*), arabuluculuk kurallarını ilk olarak 1999’da yayımlamış; en son ise 2016 yılında güncellemiřtir⁴⁵. Kuruluş tarafından ayrıca tarafların sözleşmelere derç etmeleri için bir med-arb⁴⁶ klozu da hazırlanmıřtır⁴⁷. Hâkezâ Londra Denizcilik Hakemleri Derneği (*London Maritime Arbitrators Association-LMAA*) tarafından yayımlanan 2009 tarihli *Baltic Exchange Mediation Terms* de, deniz ticareti alanında arabuluculuğun uygulanmasına dair bir diğer kurallar bütünüdür⁴⁸. Benzer bir şekilde Baltık ve Milletlerarası Denizcilik Konseyi (*Baltic and International Maritime Council-BIMCO*) da, 2021 tarihinde arabuluculuk ve alternatif uyuşmazlık çözüm klozu yayımlamış ve bilhassa üyelerinin ilgisine sunmuřtur⁴⁹. Bir başka tahkim kuruluşu olan Alman Denizcilik Hakemleri Derneği (*German Maritime Arbitration Association-GMAA*) de, Arabuluculuk Kuralları ve sözleşmeler için klozlar hazırlamıřtır⁵⁰. Yine Çin Deniz Tahkim Komisyonu (*China Maritime Arbitration Commission-CMAC*) da

⁴² Bkz. Erkan (n 36) 53.

⁴³ https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/22-01369_mediation_rules_ebook_1.pdf (Erişim: 15.03.2024).

⁴⁴ https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/modellaw/commercial_conciliation (Erişim: 20.02.2024).

⁴⁵ <https://smay.org/mediation-rules/> (Erişim: 27.12.2023).

⁴⁶ “Med-Arb”, arabuluculuk (mediation) ve tahkim (arbitration) kelimelerinden türetilmiş ve her iki çözüm yönteminin beraber uygulanmasını öngören hibrit bir çözüm yöntemidir.

⁴⁷ <https://smay.org/pdf/MMAC-2017.pdf> (Erişim 16.03.2024).

⁴⁸ <https://lmaa.london/wp-content/uploads/2020/08/MEDIATION-TERMS-2009.pdf> (Erişim 16.03.2024).

⁴⁹ <https://www.bimco.org/Contracts-and-clauses/BIMCO-Clauses/Current/Mediation-Clause-2021> (Erişim: 16.03.2024).

⁵⁰ <https://www.gmaa.de/en/mediation#article-427> (Erişim: 16.03.2024). Ayrıca tafsilatlı bilgi için bkz. Hilal Tuğba Öksüzöğlü, *Türkiye’de Deniz Ticareti Uyuşmazlık Çözüm Merkezi Kurulması Bağlamında German Maritime Arbitration Association Uyuşmazlık Çözüm Sistemi* (2019).

kloz ve Kuralları⁵¹ ve ABD Denizcilik Hakemleri Derneği (*Maritime Arbitration Association of the United States-MMA*) Arabuluculuk Kuralları⁵² da deniz ticareti çevrelerinin hizmetine sunulmuştur.

Bunlardan başka doğrudan deniz ticareti sahasına dair olmamakla birlikte Milletlerarası Ticaret Odası (*International Chamber of Commerce-ICC*) Arabuluculuk Kuralları ve klozu⁵³ gibi kuruluş ve kuralların yanı sıra, daha mahallî seviyedeki sayısız tahkim ve arabuluculuk kuruluşu tarafından arabuluculuk kuralları ve klozları yayımlanmaya devam etmektedir.

II. DENİZ KAZALARINDAN KAYNAKLANAN UYUŞMAZLIK VE TALEPLERDE ARABULUCULUK UYGULAMASI

Deniz ticareti uyuşmazlıkları, yabancı tatbikatta zaman zaman *dry disputes* ve *wet disputes* olarak iki şekilde tasnif edilmiştir. *Dry disputes*; navlun, gemi inşa, gemi kira ve sigorta tatbikatından kaynaklanan ve ekseriyetle bir sözleşmeye dayanan uyuşmazlıklardır. *Wet disputes* ise daha önce de zikredildiği gibi gemicilik bakımından istenmeyen hadiselerden olan çatma, müşterek avarya, kurtarma ve yardım, korsan saldırısı gibi hâllerde kaynaklanan uyuşmazlıklardır; nitekim bu uyuşmazlıklar da ekseriyetle bir sözleşmeye istinat etmez⁵⁴.

Deniz kazalarından doğan uyuşmazlıkların tipik özelliği, sözleşmeden doğan uyuşmazlıklardan farklı olarak uzun vadeli ilişkilere istinat etmemesidir. Bu bakımdan bu tür “*wet disputes*” tarzı ve bilhassa sözleşme dışı uyuşmazlıklarda, tarafların devlet yargısı yoluna başvurusu tabiidir. Ancak deniz ticareti ve özellikle deniz kazalarından doğan uyuşmazlıklar, aşağıda görüleceği üzere, tarafların haklı ve haksız olarak tespit edildiği klasik yargılama anlayışından farklıdır. Müşterek avarya, çatma ve kurtarmaya dair uyuşmazlıkların çoğu, topyekûn bir red veya kabulden ziyade, bir paylaşırma ve beraber katlanılacak bir netice ile sonuçlanır⁵⁵. Bu esastan olmak üzere, müzakere esaslı çözüm yöntemlerinin uygulanmasına son derece müsait uyuşmazlık türleridir. Bu bapta müşterek avarya, çatma ve kurtarmaya dair talepler bakımından arabuluculuk, biraz daha tafsilatlı olarak ele alınmıştır.

⁵¹ <https://www.cmac.org.cn/data/upload/image/20210728/1627445431113638.pdf> (Erişim: 16.03.2024).

⁵² <http://www.maritimearbitration.com/File-a-Case/Mediation-Rules> (Erişim: 17.03.2024).

⁵³ <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/adr/mediation/mediation-rules/> (Erişim: 16.03.2024).

⁵⁴ Hukuk doktrinimiz ve pratiğimiz dikkate alındığında, bu ifadeleri birebir Türkçeleştirmeye lüzum görmüyoruz. Nitekim sözleşmeye dayalı talepler veya makalemizin başlığında olduğu gibi deniz kazalarına atf yapmak kanaatimizce yeterli olacaktır.

⁵⁵ Saul Levmore and Andrew Verstein, ‘Sharing Where Bargains Are Impossible’ (2024) 5 Corporate and Business Law Journal 24, 29.

A. Müşterek Avaryadan Doğan Uyuşmazlık ve Talepler

1. Müşterek Avarya Hakkında Genel Malûmat

Müşterek avarya; deniz ticareti hukukunun köklü müesseselerinden biri olarak⁵⁶, ortak bir deniz macerasında karşılaşılmaması muhtemel birtakım zararlara, maceraya katılan kişilerce beraber katlanılması esasına dayanır⁵⁷. Mefhum, Türk Ticaret Kanunu'nun 1272'nci maddesinin 1'inci fıkrasında “*ortak bir deniz sergüzeştine atılmış olan gemiyi, yükü, diğer eşyayı ve navlunu birlikte tehdit eden bir tehlikeye onları korumak amacıyla ve makul bir hareket tarzı oluşturacak şekilde, bile bile olağanüstü bir fedakârlık yapılması veya olağanüstü bir gidere katlanılması hâli*” olarak tarif edilmiştir. Müessese, TTK m. 1272 ilâ 1285 hükümleri arasında düzenlenmiş olmakla birlikte, müşterek avarya hâlinde uygulanacak kurallar taraflarca serbestçe belirlenebilir⁵⁸. Şayet taraflar aralarında uygulanacak kuralları kararlaştırmamışlarsa; müşterek avarya garamesi paylaşımında Milletlerarası Deniz Hukukçuları Komitesi (*Comité Maritime International-CMI*) tarafından yayımlanan York-Anvers Kuralları (YAK) uygulama alanı bulur (TTK m. 1273/1)⁵⁹.

Müşterek avaryadan söz edebilmek için, kanunî tarifinden de anlaşılacağı üzere evvelâ, gemi ve yükün müşterek bir deniz sergüzeştine atılmış, bir başka ifade ile kader birliği içinde olmaları gerekir⁶⁰. Bu sergüzeşt esnasında, gemiyi ve yükü aynı anda tehdit eden, gemi ve yükün hasara ve ziyaa uğramasına sebep olabilecek, müşterek ve aynı maddî olaydan kaynaklanan bir tehlike söz konusu olmalıdır⁶¹. Bu tehlike karşısında gemiyi ve yükü korumak için, iradî olarak fevkalâde ve bir fedakârlık veya masraf yapılmalıdır⁶². Mesela yükün atılması veya geminin karaya

⁵⁶ George S Potter, ‘The Sources, Growth and Development of the Law Maritime’ (1902) 11 The Yale Law Journal 143, 146; Tahir Çağa, *Deniz Ticareti Hukuku 1: Giriş, Gemi, Donatan ve Kaptan* (Gözden geçirilmiş 14 bası, 2005) 6; Rolf Herber, *Seehandelsrecht: systematische Darstellung* (2. neu bearbeitete Auflage, De Gruyter 2016) 12. Müşterek avarya kurallarının tarihi hakkında tafsilatlı bilgi için bkz. Sami Okay, ‘Müşterek Avarya Hukukunun Kısa Tarihçesi’ (1959) 24 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 289; Çetingil E, Kender R and Ünan S, Müşterek Avarya Hukuku: (1. Baskı, XII Levha 2011) 7–11; İpek Sevda Söğüt, ‘A Synoptic Overview of the Lex Rhodia De Iactu’ (2017) 23 Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 209.

⁵⁷ Tafsilatlı nazari mülahazalar için bkz. Mazhar Nedim Göknil, *Deniz Ticareti Hukuku* (İkinci Tabı, Alaeddin Kırıl Basımevi 1942) 286 ve devamı.

⁵⁸ Çetingil, Kender and Ünan (n 56) 18; Hacı Kara, *Deniz Ticareti Hukuku* (On İki Levha 2020) 313.

⁵⁹ York-Anvers Kuralları, mahiyeti itibariyle bir milletlerarası sözleşme değildir. Taraflar, taşıma sözleşmelerine ve konşimentolara derç ettikleri kayıtlarla bu kurallara atıfta bulunarak, aralarındaki sözleşmenin parçası hâline getirmektedirler. Bkz. Mandaraka-Sheppard (n 16) 654; Emine Yazıcıoğlu, *Deniz Ticareti Hukuku* (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş On Beşinci Baskı, Filiz Kitabevi 2020) 352; Kara (n 58) 314.

⁶⁰ Mandaraka-Sheppard (n 16) 662; Bülent Sözer, *Deniz Ticareti Hukuku - II* (Vedat Kitapçılık 2016) 11; Yazıcıoğlu (n 59) 454.

⁶¹ Göknil (n 57) 251; Çetingil, Kender and Ünan (n 56) 37; Herber (n 56) 408; Sözer (n 60) 20; Yazıcıoğlu (n 59) 454.

⁶² Herber (n 56) 408; Sözer (n 60) 23; Yazıcıoğlu (n 59) 454–455.

oturtulması, fevkalâde fedakârlığa birer emsal olarak gösterilebilir ancak fedakârlık yapma kararının mâkûl olması ve faydalı bir netice vermesi gerekir⁶³.

Müşterek avarya garamesine giren zarar veya masrafların, gemi, yük ve navlun arasında paylaştırılmasına *dispeç*⁶⁴; bu paylaştırmaya dair hesapların tespit edildiği belgeye ise dispeç raporu adı verilir⁶⁵. Dispeç raporu ile bir bakıma, yapılan fedakârlığın ne şekilde ve kimlerin ne kadarlık bir katkısıyla telafi edileceği gösterilmiş olur⁶⁶. Dispeç raporunda; müşterek avarya hadisesinin açıklanması, alacaklı ve borçlu masalar ile paylaşırma (garame) oranlarına yer verilir⁶⁷. Türk Ticaret Kanunu'nun 1278'inci maddesinin 1'inci fıkrasında, donatanın dispeçi yaptırmakla yükümlü olduğu ifade edilmekle birlikte, kanundaki bu ifadeyi dispeçin yaptırılması için mahkemeye başvurmak şeklinde anlamak gerekir⁶⁸. Başvuru üzerine TTK m. 1280/1'e göre mahkeme, ilgililerin⁶⁹ oybirliği ile seçtiği veya oybirliği sağlanamamışsa kendi atayacağı bir dispeççi görevlendirir (TTK m. 1280/1). TTK m. 1278/2'ye göre, sigortacı da dispeçin yapılmasını isteyebilir⁷⁰.

2. Müşterek Avaryadan Doğan Uyuşmazlık ve Talepler Bakımından Arabuluculuk

Müşterek avaryanın, köklü bir müessese olduğu ve denizde kader birliği etmiş kişiler arasında söz konusu olacağı ifade edilebilir. Bu bakımdan, müessesenin kökeni mücadelecî ve yıkıcı değil, “*barışçıl*” bir mahiyet arz eder. Temel amaç zararın, belirli kaideler ve teamüller dairesinde paylaşılması ve deniz ticareti sefer-

⁶³ Göknil (n 57) 258; Çetingil, Kender and Ünan (n 56) 46–47; Simon Baughen, *Shipping Law* (Sixth edition, Routledge 2015) 317; Herber (n 56) 408; Yazıcıoğlu (n 59) 456.

⁶⁴ Göknil (n 57) 270; Çetingil, Kender and Ünan (n 56) 273; Mehtap Civar Engin, ‘6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve Müşterek Avarya’ (2012) 18 Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 507, 509; Yazıcıoğlu (n 59) 457.

⁶⁵ M Deniz Güner, ‘Türk Hukukunda Dispeçin Hazırlanması ve Uygulanması’ (2000) 58 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 149, 149; Çetingil, Kender and Ünan (n 56) 273; Sözer (n 60) 337.

⁶⁶ Çetingil, Kender and Ünan (n 56) 273; Sözer (n 60) 337.

⁶⁷ Göknil (n 57) 271; Güner (n 65) 176–177; Çetingil, Kender and Ünan (n 56) 277; Yazıcıoğlu (n 59) 458.

⁶⁸ Bkz. Çetingil, Kender and Ünan (n 56) 322; Civar Engin (n 64) 512; Sözer (n 60) 339.

⁶⁹ ‘İlgililer’ ifadesinden kanun koyucunun kimleri kastettiği açık olmamakla birlikte, müşterek avarya borçlu ve alacaklılarının bu kapsamda olduklarını kabul etmek gerekir. Sigortacının ise burada oybirliğine katılması gerekli değildir. Bkz. Çetingil, Kender and Ünan (n 56) 327. Hâkezâ TTK m. 1278/2’ ve m. 1281/1’de sigortacının ilgililer arasında ayrıca ve bilhassa zikredilmiş olması, diğer hükümler bakımından sigortacı kavramının ilgililer arasında kabul edilmediğini gösterir mahiyettedir. Karşı yönde bkz. Sözer (n 60) 349.

⁷⁰ Sözer (n 60) 340. Bununla birlikte sigortacının ilgililer arasında zikredilmesi ve dispeçin yaptırılmasını talep edebilecekler arasında yer alması, sigortacı dışındaki diğer ilgililer arasındaki anlaşmaları olumsuz etkileyebilecek mahiyette görülmüştür. Bilhassa dispeçin hakem-dispeççi tarafından yapılmasının öngörülmesi hâlinde, sigortacının itiraz haklarının geniş tutulması karışıklıklara yol açabilecektir. Bu sebeple, sigortacının dispeççi tayinine değil, dispeç raporuna itiraz edebileceğini kabul etmek yerinde olacaktır. Bkz. Çetingil, Kender and Ünan (n 56) 324.



lerinin huzur ve sükûn içinde devam etmesinin sağlanması; kimsenin gereğinden fazla fedakârlık yaptığı ve bu fedakârlığının adil olmadığı düşüncesine kapılmasının önüne geçilmesidir. Bu esastan olmak üzere müessesenin ruhu; paylaşma, anlaşma ve adil bir neticeye razı olma üzerinde yükselir.

Müşterek avarya tatbikatında, birkaç meselenin taraflar arasında uyuşmazlığa sebebiyet verebileceği değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki, evvelâ bir müşterek avarya hadisesinin söz konusu olup olmadığı hususudur. Bir başka mesele, müşterek avarya sürecinde vazife alacak dispeçinin tayinidir. Tatbikatta genellikle, dispeçin yapılması talebinin dispeççi tarafından reddedilmesi hâlinde dispeçin yapılmasının gerekip gerekmediğine dair talep ile dispeççi tayini talebi beraber ileri sürülmektedir. Son olarak, dispeçinin yapacağı paylaştırmanın ve bittabî bu hesaplamının gösterildiği dispeççi raporuna dair uyuşmazlıklardır. Dispeç neticesine istinaden kesinleşmiş borçların icra ve ifası ise müşterek avaryaya mahsus bir özellik arz etmeyeceği için bu bapta değerlendirilmeyecektir.

a. Dispeçin Yapılmasının Gerekip Gerekmediği ve Dispeççi Tayini

Muhtemel bir müşterek avarya hadisesinde tarafların üzerinde anlaşmazlık yaşayabileceği ilk husus, müşterek avarya hadisesinin vuku bulup bulmadığıdır. Bu anlaşmazlık iki şekilde ortaya çıkabilir; birincisi, donatanın TTK m. 1278/1'deki dispeç yaptırma yükümlülüğünü yerine getirmemesi üzerine, ilgililerden herhangi birinin TTK m. 1278/2'ye göre dispeçin yaptırılması için mahkemeye başvurmasıdır. Bir diğer ihtimal ise dispeç yapılması talebinin, dispeççi tarafından hadisenin müşterek avarya sayılmayacağı ileri sürülerek reddedilmesi hâlinde, dispeçin yapılmasının gerekip gerekmediğine dair mahkemeye başvurulmasıdır (TTK m. 1278/3).

Mahkeme bu taleplere karşı, dispeçin yapılması gerektiği yönünde karar verebileceği gibi; dispeç yapılmasına gerek olmadığına da karar verebilir. Dispeç yapılmasına gerek olmadığı yönündeki kararlar, hadisenin bir müşterek avarya hadisesi olmadığını tespit anlamına geleceği için, ilgililerin maddî hukuka dair haklarını doğrudan etkileyecek mahiyettedir. Bir başka ifade ile gerçek anlamda çekişmeli yargı işi ve dava söz konusu olacaktır⁷¹. Mâmâfih dispeç yaptırılmasına dair karar verilmesinin, tek başına hadisenin müşterek avarya olduğu anlamına gelemeyeceği ifade edilmiştir⁷². Bu görüşe göre, dispeç yaptırılması kararı ile dispeç yapılacak ve dispeç sonucunda hadisenin müşterek avarya olup olmadığı tespit edilecektir. Tatbikatta genellikle, dispeçin yapılmasına dair kararda dispeççi tayini de yapılmaktadır.

⁷¹ Nitekim bu yöndeki kararların temyizi kabil olduğu hakkında bkz. Çetingil, Kender and Ünan (n 56) 275.

⁷² Bkz. ilgili mülâhazalar için ibid 275 ve dn. 6. Hâkezâ dispeçin yapılmasına ve dispeççi atanmasına itirazın reddine ilişkin kararların kesin olup olmadığına dair bkz. Nil Kula, 'Türk Ticaret Kanunu ile York Anvers 2016 Kuralları Uyarınca Müşterek Avaryaya Uygulanacak Hükümlerin Değerlendirilmesi ve Özellikle "Zamanaşımı" Hususu' (2019) 27 Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 727, 735 ve dn. 24'de verilen kararlar.

Bu esastan olmak üzere, TTK m. 1278/2 ve 1278/3 hükümlerine istinaden meselelerin mahkemenin önüne gelmesine dair çekişmeli yargı faaliyetinin, bir başka ifade ile bir davanın, mevcut olup olmadığı tartışmalıdır. Kanaatimiz odur ki, burada bir çekişmeli yargı işi söz konusudur ve mahkemenin vereceği karar doğrudan doğruya hadisenin hukukî mahiyetini ve tarafların maddî hukuka dair hak ve borçlarını etkilemektedir. Kaldı ki usul ekonomisi ilkesi de bu yorumu kuvvetlendirir; şöyle ki, müşterek avaryanın mevcudiyetine yönelik itirazların ileri sürülmesini, dispeç faaliyetinin tamamlanarak dispeç raporunun hazırlanmasından sonraki bir döneme bırakılması, zaman, dispeç ve yargılama masrafları bakımından yerinde olmayacaktır.

Dispeçin gerekli olup olmadığının tespiti ve dispeç yaptırılmasına dair talepler, TTK m. 4/1-a'ya göre mutlak ticarî dava mahiyetindedir. Ancak bu talepler, TTK m. 5/A'da zikredilen dava türleri (konusu bir miktar bir paranın ödenmesi olan alacak, tazminat, menfi tespit, itirazın iptali ve istirdat) arasında olmadığı için, dava şartı arbuluculuk kapsamında değildir.

Mâmâfih tarafların, yaşanan hadisenin bir müşterek avarya olup olmadığı hususunu, arbuluculuk marifetiyle müzakeresi etmesi mümkündür. Hadisenin ilgilileri, bir başka ifade ile müşterek avarya alacaklıları ve borçluları, ihtiyarî bir arbuluculuk süreci ile meselelerin bir müşterek avarya olduğu veya olmadığı hususunda anlaşabileceklerdir. İlgililerin, hakem-bilirkişi veya hakem-dispeççi hususunda anlaşabileceklerini kabul edip, arbuluculuk yoluyla ve tamamen iradî olarak anlaşmalarının mümkün olmadığını ileri sürmek kanaatimizce yerinde olmayacaktır. Bununla birlikte, müşterek avaryanın varlığı veya yokluğu hususundaki anlaşmanın bir eda içermediğini, mahkemedен icra edilebilirlik şerhi alamayacağını ifade etmek gerekir.

Müşterek avaryanın mevcut olduğuna dair arbuluculuk anlaşması, dispeççi atanması hususunda mahkemeye yapılacak olan başvuruda bir delil niteliğinde olacaktır. Hâkezâ müşterek avarya olmadığına dair arbuluculuk anlaşması da, aynı davada karşı delil olarak ileri sürülebilecektir.

b. Salt Dispeççi Tayini

Türk Ticaret Kanunu'nun 1280'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre dispeççi, ilgililerin oybirliği ile veya mahkeme tarafından tayin edilir. Düzenlemeye göre iki usul vardır; birincisi, dispeççinin, ilgililerin oybirliği ile mahkeme kararı olmaksızın kararlaştırılmasıdır. İkincisi ise oybirliğinin bulunmadığı hâllerde mahkeme tarafından tayin edilmesidir. Hükmün lafzı, TTK m. 1278/2 ve TTK m. 1278/3 hükümlerinde dispeçin yapılmasının gerekip gerekmediği hususunda ve dispeç yaptırılması için mahkemeye başvurulmasının ayrıca düzenlenmiş olması; TTK m. 1280/1 hükmünün sadece dispeççi tayinine münhasır olduğunu gösterir niteliktedir. Bir başka ifade ile burada, ilgililer hadisenin müşterek avarya niteliğinde olduğu ve dispeççi tayin edilmesi gerektiği hususunda hemfikirdirler fakat dispeççinin kim olacağı hakkında bir anlaşmazlık söz konusudur.



İlgililerin oybirliği ile dispeççinin belirlenmesi, hususiyet arz eden bir mesele olmamakla birlikte; uzlaşı ve anlaşma temeline istinat ettiği için bir tür müzakerenin söz konusu olması muhtemeldir. Tabii olan ve tarafların da tercih etmesi beklenen, bu müzakereden bir netice alınmasıdır; bir başka ifade ile oybirliğinin sağlanmasıdır. Nitekim bu husus için mahkeme yoluna gidilmesi, taraflar için zaman kaybı, mahkeme için ise iş yükü anlamına gelecektir. Dolayısıyla tarafların dispeççi tayini için yapacağı müzakerelerde, “arabuluculuk yetenekleri” ile teçhiz edilmiş uzman bir üçüncü kişinin yer alması mümkündür. Fakat bu şekilde bir müzakere ve anlaşma, HUAK kapsamında bir arabuluculuk süreci ve anlaşması olarak değerlendirilemez.

Dispeççinin mahkeme tarafından belirlenmesi ise bir çekişmesiz yargı işidir⁷³. Bir dava söz konusu olmadığı için, bu talebin öncesinde arabuluculuğa başvurmak şart değildir.

c. Dispeç Raporunun Onaylanması

Dispeç raporunun onaylanması ve rapora itiraz usulü, TTK m. 1281 ilâ 1284’de tafsilâtli şekilde düzenlenmiştir. Buna göre ilgililer dispeçin onaylanmasını mahkemeden isteyebilecekleri gibi, dispeç raporundaki avarya türüne ve hesaplarına da mahkemeye başvurarak itiraz edebilirler (TTK m. 1281/1). Dispeç raporuna, avaryanın türüne veya hesaplarına, en geç ilk celsede olmak üzere itiraz etmek mümkündür (TTK m. 1281/4). İtirazın yerinde olduğu görülür veya başka surette bir anlaşmaya varılırsa dispeç buna göre düzeltilerek onaylanır (TTK m. 1282/1). İtirazın hemen karara bağlanamamasının mümkün olmadığı hâllerde, itiraz kapsamı dışında kalan kısımlar, ayrı bir kararla onaylanır ve itiraz edilen kısım hakkında duruşmaya devam olunur (TTK m. 1282/2). Bir başka ifade ile yeni dispeççinin değiştirilmesi ve sürecin en baştan ele alınması mümkün değildir.

Bu bapta dispeçin onaylanmasının mahiyeti ve dispeç raporunun hukukî niteliği üzerinde durmak icap eder. Dispeç raporunun onaylanması veya dispeç raporuna itiraz için yapılacak başvurunun, Kanun’da tüm ilgililerin çağrılacağı belirtilmesine rağmen, bir çekişmesiz yargı işi olduğu ifade edilmiştir⁷⁴. Nitekim benzer şekilde, dispeççi tayini ve dispeççinin mahkemece tasdikinin, çekişmesiz yargı işi oldu-

⁷³ Hacı Kara, ‘Deniz Ticareti Hukukunda Çekişmesiz Yargı İşleri’ (2022) 7 İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 61, 76.

⁷⁴ Bkz. Y. 11. HD., E. 2010/2739 K. 2011/14665 T. 31.10.2011: “Dispeç ve dispeççi raporuna ilişkin düzenlemeler 6762 Sayılı TTK’nun 1207 ve devamı maddelerinde yer almakta olup, aynı yasanın 1210/4 maddesinde, ilgililerin hepsinin duruşmaya çağrılacağı, davetiyede, dispeç ile müsbit vesikaların mahkeme kaleminde incelenebileceği, çağrılanın daha önce de dispeç karşı mahkemede itirazda bulunabileceği, muayyen günde gelmediği takdirde dispeç muvafakat etmiş sayılacağı yazılacağı hususları açıklanmış olup, değinilen düzenlemeden de anlaşılacağı üzere dispeç raporunun tastikinde ilgililerin davanın tarafı olmaları değil duruşmaya çağrılarak varsa itirazlarını sunmalarına imkân sağlanması hali düzenlenmiştir. Bir başka anlatımla, değinilen düzenleme, davanın hasımsız olarak açılmasına bir istisna teşkil etmemekte ve dava hasımlı hale gelmemektedir” (lexpera.com.tr).

ğundan bahisle dava şartı arabuluculuk kapsamında olmadığı ifade edilmiştir⁷⁵. Bununla birlikte kanaatimizce dispeç raporunun tasdiki, bir çekişmeli yargı işidir⁷⁶. Bu talebin de bir çekişmesiz yargı işi olduğu kabul edilecek olursa; dispeçin muhtevasına, maddî hukuka dair hakların ve borçların taksimine hangi safhada itiraz edilecektir⁷⁷? Bir alacaklılık ve borçluluk ilişkisinin, başından sonuna kadar şekli hukuk tatbikatlarıyla ilerlemesi ve neticelenmesi mümkün değildir. Bu esastan olmak üzere dispeçin tasdikinin, bir dava ve çekişmeli yargı işi olarak kabul edilmesi gerekir. Nitekim dispeç raporunun onaylanması hakkındaki kararın kesinleşmesiyle bu karar, raporda gösterilen alacakların ödetilmesi için verilmiş bir ilam niteliğini kazanır ve bir eda hükmü içerir⁷⁸. Ancak raporun onayına ait ilam, onay istemi üzerine yapılan duruşmaya usulüne göre çağırılmış olmayan ilgililer aleyhine hiçbir sonuç doğurmaz (TTK m. 1284); fakat müşterek avaryanın bölünmezliği ilkesine bağlı olarak, bu kişiler de karardan faydalanırlar⁷⁹.

Dispeç raporunun tasdiki, bir çekişmeli yargı işidir ve neticesindeki karar bir eda hükmü içermektedir. Bu noktada, dispeç raporunun tasdikinin, münhasır bir yargısal faaliyet mi olduğu, yoksa ilgililerin TTK m. 1284’de yer alan prosedürü işletmek suretiyle alacaklarını tahsile yarayan bir ilâm tesis etme imkânı veren ihtiyarî bir prosedür olup olmadığını değerlendirmek icap eder⁸⁰. Kanaatimizce Kanun’un lafzına göre, dispeç raporunun tasdiki şart değildir; bu, taraflara TTK m. 1284 hükmünün işletebilmek için verilmiş bir imkândır. Bu esastan olmak üzere, parasal bir eda hükmü içeren ve çekişmeli yargı işi niteliğindeki dispeç raporunun tasdik yargılamasından önce, TTK m. 5/A hükmüne göre arabuluculuğa başvurmak bir dava şartı olarak değerlendirilmelidir.

İkinci mesele olarak; dispeç raporunun hukukî niteliğini ele almak icap eder. Dispeç raporunun, mahiyeti itibarıyla bir bilirkişi raporu olduğu ifade edilmekte-

⁷⁵ Aslıhan Erbaş Açikel, ‘Deniz Ticareti ve Sigorta Hukuku Uyuşmazlıkları Bakımından Zorunlu Arabuluculuğun Değerlendirilmesi’ [2019] Ticari Uyuşmazlıklarda Zorunlu Arabuluculuk (Ed. Ceyda Sürel Efeçinar ve Mehmet Ertan Yardım) 47.

⁷⁶ Bkz. aynı yönde Kara (n 73) 76.

⁷⁷ Doktrinde, dispeçin onaylanması safhasında hadisenin müşterek avarya niteliğinin tartışmaya açılmaması gerektiği, bu hususun TTK m. 1278/3 hükmüne göre ele alınmasının mümkün olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Sözer (n 60) 359–360. Bununla birlikte TTK m. 178/3’e göre davada taraf sıfatı bulunmayan kişiler, TTK m. 1281’e göre davaya dâhil edilmişlerse, bunların hadisenin müşterek avarya niteliğine de itiraz edebileceklerini kabul etmek gerekir. Bkz. Çetingil, Kender and Ünan (n 56) 333; Sözer (n 60) 360.

⁷⁸ Çetingil, Kender and Ünan (n 56) 281.

⁷⁹ ibid.

⁸⁰ Doktrinde *Eminoğlu*, benzer bir değerlendirmeyi ‘özel usulî işlemler’ başlığı altında anonim şirketler hukuku uyuşmazlıklarında arabuluculuk uygulamasını incelediği makalesinde yapmıştır. Bkz. Cafer Eminoğlu, ‘Anonim Şirketler Hukuku Uyuşmazlıklarının Arabuluculuğa Elverişliliği ve Elverişliliğin Tespitinde Ölçüt Önerileri’ (2021) 7 Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi 271, 281–282.



dir⁸¹. Bilhassa mahkeme tarafından tayin edilen dispeççinin hakem sıfatı ve yetkisi yoktur⁸². Bununla birlikte, çarter partilere veya konişmentolara konulacak kayıtlarla, hakem-dispeççi usulünün kararlaştırılması da mümkündür⁸³. Hâkezâ müşterek avaryada ilgililerin, dispeççinin hakem-bilirkişi olarak görev yapmasını kararlaştırmalarında, hazırlanan bu raporu da delil kabul etmelerine bir engel yoktur⁸⁴. Bilirkişi raporu niteliğindeki dispeç raporlarının, TTK m. 1281 ilâ 1284’de yer alan prosedüre göre mahkemece tasdiki gerekirken, hakem-dispeççi kararlarının ise bir hakem kararı niteliğinde olduğu ve tasdiki için ilk derece mahkemesine başvuru olarak zikredilen prosedürün işletilmesine gerek yoktur⁸⁵. Aynı şekilde hakem-dispeççi kararlarına karşı TTK hükümlerine göre itiraz etmek mümkün değildir; ancak kanun yoluna gidilebilir⁸⁶.

Dispeç raporu; tahkim yargılaması kapsamında veya hakem-bilirkişi tarafından tanzim edilebileceğine göre; dispeç raporunun tanzim sürecine tarafların katılması ve müzakere yolu ile iradelerinin bu sürece dâhil edilmesinde bir beis olmamalıdır. Dispeç raporunda, alacaklı ve borçlu kalemler gösterilmekte, ilgililerin de katılımı ile borçlu ve alacaklıların müşahaslaştırılabileceği, ödemelerin ne şekilde ve ne zaman yapılacağı gibi hususların da kaydedilmesi ile bir “arabuluculuk anlaşması” tesis edilmesinin mümkün olabileceği kanaatindeyiz.

⁸¹ Çetingil, Kender and Ünán (n 56) 278; Sözer (n 60) 338.

⁸² Güner (n 65) 166; Kula (n 72) 737.

⁸³ Güner (n 65) 169.

⁸⁴ ibid 173.

⁸⁵ Y. 11. HD., E. 1983/2666 K. 1983/3428 T. 30.06.1983: “Konişmentodaki tahkim koşuluna dayalı bulunan ve yerel mahkemece usulü onama açıklamasıyla dairemize gönderilen Hakem-Dispeççi kararının bu nedenle doğrudan temyiz yeteneği bulunmaktadır. Bu yüzden TTK. nun 1210. maddesi hükmü gözetilerek öncelikle yerel mahkemeden dispeçin onanması için duruşma açılıp karar oluşturulmasının istenilmesi gerektiği öne sürülemez. Sözü edilen yasa hükmünde öngörülen düzenleme, bilirkişi raporu niteliği bulunan dispeç raporları için söz konusudur. Konişmentodaki tahkim koşuluna dayalı olan ve olaydaki müşterek avarya unsurlarını irdeleyen ve bu niteliği gereği hakem kararı olarak kabulü gereken Hakem-Dispeççiler kararı hakkında TTK. nun 1210. maddesi hükmünün uygulanması olanağı bulunmadığından, temyiz itirazlarının incelenmesi gerekiştir” (lexpera.com.tr).

⁸⁶ Y. 11. HD., E. 1999/3119 K. 1999/6022 T. 29.06.1999: “Bu prosedür içinde yer alan dispeç raporunun düzenlenmesi aşamasında, tarafların anlaşmaları halinde konişmento veya navlun sözleşmelerine konulan hükümlerle tahkim şartı getirilerek, dispeçin hakem-dispeççiler aracılığı ve tahkim prosedürü içerisinde düzenlenmesi de mümkün olmaktadır. Bu gibi durumlarda, hakem-dispeççiler tahkim usulü hükümleri çerçevesinde dispeç raporunu dispeç-hakem kararı şeklinde hükme bağırlar. Bu tür kararlar HUMK. nun 516 vd. maddelerinde öngörülen koşullar çerçevesinde yapılan yargılama sonucunda verilen kaza-i nitelik taşıyan kararlar olduğundan TTK. nun 1210. maddesinde öngörülen itirazı kabil kararlardan olmayıp, HUMK. nun 533. maddesindeki koşullar çerçevesinde temyizi kabil kararlardandır. Bir başka ifade ile bu kararlar, TTK. nun 1210. maddesindeki mahkemece tasdik prosedürüne tabi değildirler” (lexpera.com.tr). Bkz. ayın yönde Y. 11. HD., E. 2001/10475 K. 2002/2260 T. 12.03.2002.

B. Çatmadan Doğan Uyuşmazlık ve Talepler

1. Çatma Hakkında Genel Malûmat

Çatma, en az iki geminin birbirine temas etmesi veya temas olmaksızın bir manevrayı yapmak veya yapmamak ya da seyir kurallarına uymamak suretiyle bir başka gemiye veya gemide bulunan insanlara veya eşyaya zarar vermesi olarak tarif edilebilir⁸⁷. Nitekim TTK m. 1286/1'de yer alan tarif de esasında aynı yöndedir⁸⁸. Kanun ve doktrindeki görüşlere göre, bir deniz kazasının çatma olarak nitelendirilebilmesi için çarpışmaya karışan cisimlerin gemi vasfında olmaları icap eder. Gemi vasfı bulunmayan veya kurtarılamayacak şekilde battığı için gemi vasfını kaybetmiş⁸⁹ araçlar ile rıhtım veya duba gibi sabit cisimlere çarpma çatma olarak değerlendirilemez.

Çatma, mahiyeti itibarıyla haksız fiilin özel bir türü olarak⁹⁰, TTK m. 1286 ilâ 1297'de düzenlenmiştir; nitekim bu hükümler, Türk Borçlar Kanunu'ndaki haksız fiil hükümlerine nazaran özel hüküm niteliğindedir ve öncelikle uygulama alanı bulacaktır⁹¹. Çatma, haksız fiilin özel bir türü olduğuna göre çatmaya dair esas ve kaidelerin uygulama alanı bulabilmesi için, çatmaya karışan gemiler arasında bir sözleşme ilişkisinin bulunmaması gerekir. Mesela bir römorkaj sözleşmesiyle bağlanan, biri diğer tarafından yedekte çekilen gemiler arasındaki çarpışmalar çatma olarak nitelendirilemez⁹².

Çatmadan doğan sorumluluk, bir kusur sorumluluğudur⁹³. Çatma, haksız fiilin bir özel türü olarak tavsif edilmişse de, borçlar hukuku genel teorisindeki kusura dair mülahazalar cârî olmaya devam eder⁹⁴. Nitekim çatma, bir kusursuz sorumluluk hâli olarak öngörülmemiştir; kusur yoksa sorumluluk da yoktur. Hâliyle Türk Ticaret Kanunu'nda çatma, kusursuz ve kusurlu çatma olarak iki şekilde tasnif edilmiş; TTK m. 1287'ye göre çatmanın umulmayan bir hâl veya mücbir sebep yüzünden meydana gelmiş veya neden ileri geldiği anlaşılamamış olması hâli, kusursuz çatma olarak nitelendirilerek faile herhangi bir sorumluluk izafe edilmemiştir⁹⁵.

⁸⁷ Gültekin (n 2) 612; Göknil (n 57) 320; Haydar Arseven, 'Çatmalar' (1946) 12 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 681, 685; Haydar Arseven, *Deniz Ticareti Hukuku Dersleri* (Menteş Kitabevi 1961) 51; Öğretideki farklı tarifler için bkz. Fevzi Topsoy, *Çatma Hukuku* (Legal 2017) 11.

⁸⁸ Kanun'da, gemilerin fizikî teması olmaksızın bir başka gemiye veya gemide bulunan insanlara ve eşyaya zarar vermesi olarak atfedilen hükmi (kıyasen) çatma hakkında tafsilatlı bilgi için bkz. Fevzi Fırat Gözüyeşil, 'Hükmi (Kıyasen) Çatma', *Prof. Dr. Rıza Ayhan'a Armağan*, vol 2 (2022).

⁸⁹ Sözer (n 60) 367.

⁹⁰ Topsoy (n 87) 12.

⁹¹ ibid.

⁹² Arseven, *Deniz Ticareti Hukuku Dersleri* (n 87) 53; Herber (n 56) 390; Sözer (n 60) 371; Yazıcıoğlu (n 59) 462; Christine Schmidt and others, *Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch. Band 7: Transportrecht* (5. Auflage, CH Beck 2023) § 570 Rn. 4.

⁹³ Herber (n 56) 390; Schmidt and others (n 92) § 570 Rn. 43.

⁹⁴ Göknil (n 57) 347; Topsoy (n 87) 83.

⁹⁵ Bkz. Gültekin (n 2) 614; Sözer (n 60) 379; Yazıcıoğlu (n 59) 463.



Çatmadan doğan tazminat taleplerinde bir standart sağlanabilmesi amacıyla, Milletlerarası Denizcilik Komitesi (*Comite Maritime International-CMI*), Lizbon Kuralları (1987) olarak adlandırılan bir dizi kurallar yayımlamıştır; bu kurallar tatbikatta çok önemli bir işlev görmese de yol gösterici mahiyette olmuştur⁹⁶. Mâmâfih kusur ve kusur oranları hususunda, Çatmaya dair IMO'nun 1972 Denizde Çatışmanın Önlenmesine İlişkin Uluslararası Kurallar Hakkında Sözleşme⁹⁷ (*Convention on the International Regulations for Preventing Collisions at Sea-COLREGs*) hükümleri ve Denizde Çatışmayı Önleme Yönetmeliği⁹⁸ daha belirleyicidir. Nitekim COLREGs, dünyadaki tonajın % 99'undan fazlası ve dünya kıyı şeridinin ekseriyeti bakımından standartları belirlemektedir⁹⁹.

Türk Ticaret Kanunu'nun 935'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre çatmaya müteallik hükümler, ticaret gemileri bakımından uygulama alanı bulacaktır. Ancak TTK m. 935/2-a ve b hükümlerine göre çatma ve kurtarmaya dair TTK hükümleri, yatlar, denizci yetiştirme gemileri gibi sadece gezinti, spor, eğitim, öğretim ve bilim amaçlarına tahsis edilmiş gemilerle münhasıran bir kamu hizmetine tahsis edilen Devlet gemileriyle donanmaya bağlı harp gemilerine ve yardımcı gemilere de uygulanır. Bu esastan olmak üzere bunların da karıştığı veya taraf olduğu davalar ticarî dava olarak nitelendirilecektir¹⁰⁰.

2. Çatmadan Doğan Uyuşmazlık ve Talepler Bakımından Arabuluculuk

Çatma hadisesine, tabiatıyla birden fazla gemi dâhil olur ve tatbikatta çatmaya karışan gemilerden herhangi birinin hiçbir kusurunun bulunmadığı vakalara pek az rastlanır¹⁰¹. Çatmada kusur; bedensel zararlar müstesna olmak üzere (TTK m. 1290), haksız fiil genel teorisinden, zararın birden fazla geminin kusurundan kaynaklanması hâlinde müşterek sorumluluk değil, failerin kusurları oranında sorumluluk esasının kabulüyle ayrılır¹⁰² (bkz. TTK m. 1289/1). Bu sebepten birden fazla geminin kusurlu olduğu çatmalarda uyuşmazlık, taraflar arasındaki kusur ve tazminat taksiminde yoğunlaşır. Çatma neticesinde meydana gelen toplam zarar ne kadar fazla ise, bu taksimat da o derece mühim hâle gelir¹⁰³. Bununla birlikte, TTK m. 1289/1-2. cümleye göre, gemilerin kusur oranının saptanması mümkün olmaz veya tarafların aynı derecede kusurlu olduğu ortaya çıkarsa, taraflar eşit oranda sorumlu tutulurlar.

⁹⁶ Bkz. Herber (n 56) 391; Schmidt and others (n 92) § 570 Rn. 49.

⁹⁷ R.G.: 29.04.1978 tarih ve 16273 sayı. Sözleşmeye katılmamız ise, 14.5.2013 tarih ve 6479 sayılı Kanun ile uygun bulunmuştur (R.G.: 29.05.2013 tarih ve 28661 sayı).

⁹⁸ R.G.: 12.03.2024 tarih ve 32487 sayı.

⁹⁹ Schmidt and others (n 92) § 570 Rn. 24.

¹⁰⁰ Erbaş Açıklık (n 75) 44.

¹⁰¹ Schmidt and others (n 92) § 571 Rn. 2.

¹⁰² Arseven, *Deniz Ticareti Hukuku Dersleri* (n 87) 74; Herber (n 56) 389.

¹⁰³ Christopher Hill, *Maritime Law* (Sixth Edition, 2013) 308.

Çatmaya müteallik bu kurallara istinaden, çatmadan doğan uyuşmazlıklarda, kusur oranlarının tespiti ve bunun için hadisenin ne şekilde gerçekleştiğini gösteren maddî vaka ve vakianın ortaya konulması şarttır. Nitekim çatma hadiselerinde kusur tespiti, bilirkişi incelemesini gerektirir¹⁰⁴. Çatmadan doğan bir uyuşmazlıkta, kusur ve tazminatın tespit edilebilmesi ve bunun yanı sıra, hadisenin cezaî, idarî ve kamusal yönü olabileceği için, maddî gerçeğin öğrenilmesi son derece önemlidir. Bu esastan olmak üzere, maddî gerçeğin tespitine dair birtakım araştırma ve raporlama gereklilikleri ile imkânları ayrıca düzenlenmiştir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1098'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre, yolculuk esnasında gemiyi ve taşınan eşyayı ilgilendiren, maddî zarara yol açması muhtemel bir kaza sonrasında, kaptan veya ilgililerin talebi üzerine mahkeme veya konsolosluk vasıtasıyla, delil tespiti mahiyetinde bir deniz raporu düzenlenebilir¹⁰⁵. Deniz raporunun düzenlenmesine dair hükümler, TTK'da düzenlendiği için ticarî çekişmesiz yargı işidir¹⁰⁶. Bu bakımdan bir dava niteliğinde olmadığından, dava şartı arabuluculuk kapsamında olmadığı gibi, ihtiyarî arabuluculuğa dahi elverişli değildir. Nitekim TTK m. 1098/4'e göre deniz raporu düzenleme yetkisi, münhasıran Türk mahkemeleri ve konsolosluklarına tanınmıştır.

Çatma hadiselerinden sonra, gemilerin genellikle olay mahallinden ayrılarak barınma veya varma limanına yanaştığı, tamiratlarının yaptırılarak seferlere devam ettiği; bunun da çatmaya dair delillerin tespiti ve muhafazası noktasında sıkıntılar çıkardığı bilinmektedir¹⁰⁷. Delil tespiti, esas itibarıyla HMK m. 400 ilâ 406'da düzenlenmiş olmasına rağmen, mesele çatmalar bakımından TTK m. 1292'de ayrıca ve özel hüküm niteliğinde düzenlenmiştir¹⁰⁸. Çatma hadiselerinde davadan önce yapılacak delil tespitinde, asliye ticaret mahkemelerinin görevli olduğu yine TTK m. 1292/1'de ifade edilmiştir. Tespit raporunda, çatmaya karışan gemilerin kusur oranları belirtilmez (TTK m. 1292/3). Delil tespiti, bir dava niteliğinde olmadığı gibi, tabiatıyla verilen karar da bir kesin hüküm teşkil etmez¹⁰⁹. Bu esastan olmak üzere dava şartı arabuluculuğa tâbi olmadığı gibi, arabuluculuğa elverişli de değildir.

Deniz kazalarında maddî gerçeği ortaya çıkarmak ve hadisenin meydana geliş şeklini aydınlatmak, birtakım kamusal vazifeleri de zorunlu kılar. Bu bakımdan

¹⁰⁴ Topsoy (n 87) 106 ve dn. 120. Çatmadan doğan uyuşmazlıklardan bilirkişiliğin önemi ve bilirkişilerin nitelikleri hakkında bkz. Tamer Yalçın, *Çatmalarda Kusur Oranlarının Belirlenmesi, Ulusal ve Uluslararası Düzeyde İncelenerek Bir Model Önerilmesi* (Legal Yayıncılık 2023) 38–39.

¹⁰⁵ Topsoy (n 87) 393; Göknil (n 57) 156.

¹⁰⁶ Topsoy (n 87) 398–399; Erbaş Açıkcel (n 75) 47; Kara (n 73) 72. Bununla birlikte deniz raporu, kesin delil teşkil etmez; mahkeme diğer ispat vasıtalarını da değerlendirebilir. Bkz. Topsoy (n 87) 403.

¹⁰⁷ Topsoy (n 87) 407.

¹⁰⁸ ibid.

¹⁰⁹ Cenk Akil, 'Medeni Yargılama Hukukunda Mahkemelerce Yapılan Delil Tespiti' (2009) 58 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1, 8–9.



milletlerarası sözleşmelere¹¹⁰ istinaden, kamu otoritelerine resmî birtakım araştırma ve inceleme yükümlülükleri yüklenmiştir. Ülkemizde de, bu vazife Ulaşım Emniyeti İnceleme Merkezi Başkanlığı tarafından icra edilmektedir¹¹¹. Deniz Kaza ve Olaylarını İnceleme Yönetmeliği¹¹² m. 8/2 ve Ulaşım Emniyeti İnceleme Merkezi Başkanlığı Yönetmeliği¹¹³ m. 21/3'e göre hazırlanan raporlar, kaza ve olaylardan edinilen tecrübelere dayanılarak ulaşım emniyetinin artırılmasına ve benzer kaza ve olayların önlenmesine yönelik tavsiyeleri içerecek şekilde tanzim olunur. Deniz kazası inceleme raporu; idarî, hukukî ya da cezaî sorumluluk tespiti, raporların konusunu oluşturamaz. Bu bakımdan, kusurluluğu veya sorumluluğun paylaşılmasına ilişkin bir araştırma değildir¹¹⁴. Bununla birlikte, mahkemelerin çatma muhakemesinde bu raporlardan faydalanmalarının önünde bir engel bulunmamaktadır¹¹⁵. Deniz kazası inceleme raporlarının, değerlendirme ve sonuç kısımlarında olayın ne şekilde vuku bulduğu ve bilhassa çatmaya karışan gemilerin hangi kuralları ihlâl ettiği hususları; bu tür maddî gerçeklere dair en önemli deliller arasında yer alır.

Çatmadan doğan tüm uyuşmazlık ve talepler, TTK m. 4/1-a hükmüne göre mutlak ticarî dava veya çekişmesiz yargı işidir. Bu taleplerden, konusu bir miktar para olan alacak, tazminat, itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat talepleri dava şartı arabuluculuk kapsamındadır. Çatmaya müteallik hükümler, TTK m. 935/2-b hükmüne göre, münhasıran bir kamu hizmetine tahsis edilen Devlet gemileriyle donanmaya bağlı harp gemilerine ve yardımcı gemilere de uygulanacağı için, kural olarak savaş gemilerinin karıştığı çatmalar da, mutlak ticarî dava mahiyetindedir¹¹⁶. Binneticce çatmadan doğan tüm tazminat talepleri, dava şartı arabuluculuk kapsamındadır¹¹⁷.

Çatmadan doğan uyuşmazlıklar, mahiyeti itibariyle müzakere ve arabuluculuk yolu ile çözülmeye müsait uyuşmazlıklardır. Mesela bedensel yaralanmalara dair taleplerde arabuluculuğun oldukça işlevsel olabileceği değerlendirilmiştir¹¹⁸. Bununla birlikte hemen yukarıda zikrettiğimiz, deniz raporu, delil tespiti ve deniz inceleme raporları; maddî gerçeğe ve kazanın oluş şekline dair içerdikleri tespit ve

¹¹⁰ Bkz. Topsoy (n 87) 416–418; Yalçın (n 104) 25–29.

¹¹¹ Başkanlık, “Bazı Cumhurbaşkanlığı Karamamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” başlıklı 27 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine 489/A maddesi ilave edilerek kurulmuştur (R.G.: 10.01.2019 tarih ve 30651 sayı).

¹¹² R.G.: 27.11.2019 tarih ve 30961 sayı.

¹¹³ R.G.: 11.05.2019 tarih ve 30771 sayı.

¹¹⁴ Topsoy (n 87) 420.

¹¹⁵ ibid 429; Schmidt and others (n 92) Vor § 570 Rn. 35.

¹¹⁶ Bkz. Rayegân Kender, ‘Çatma Hukukunda Harp Gemileri’ (1986) 13 Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 111, 141; Topsoy (n 87) 444–445.

¹¹⁷ Yabancı unsurlu ve mahkemenin görevinin ayrıca değerlendirilmesi gereken çatmalar ise bu çalışmanın hacmini ve maksadını aşacağı için bu konuda bkz. Topsoy (n 87) 454–463. Bununla birlikte HUAK m. 1/2 hükmüne göre, yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar bakımından da HUAK hükümlerine göre arabuluculuk faaliyetinin yürütülmesi ve neticelendirilmesi mümkündür.

¹¹⁸ Measter and Skoufalos (n 17) 534.

bilgiler ile taraflarda muhtemel bir davanın neticeleri hakkında kanaat oluşturabilecek mahiyettedir. Dolayısıyla bu belgelerin temin edildiği her safhada, dava şartı olup olmamasına bakılmaksızın kusur ve tazminat talebine dair arabuluculuğa şans tanınması mümkündür.

C. Kurtarma Faaliyetlerinden Doğan Uyuşmazlık ve Talepler 1. Kurtarma Hakkında Genel Malûmat

Denizcilerin ve deniz tacirlerinin sayısız tehlikenin vuku bulabileceği açık denizlerde, milliyet ve sınıf farkı gözetmeksizin aynı tehlikelerle karşılaşma ve zarar görme ihtimâli, denizde kurtarma ve yardım faaliyetlerinin evrensel bir yükümlülük olarak düzenlenmesini beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte yükümlülüğün ifası kapsamında katlanılan masrafların karşılanması, yükümlülüğün ifasının teşvik edilmesi ve kurallarının belirlenmesi için, kapsamlı hukukî düzenlemelerin ihdasına ihtiyaç duyulmuştur¹¹⁹. Bu esastan olmak üzere mesele, hem TTK'da, hem de milletlerarası sözleşmeler ile düzenlenmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nun kurtarma hükümleri, kanunun yürürlüğe girdiği dönemde taraf olmamamıza rağmen 1989 tarihli Kurtarma Konvansiyonu'nu esas alarak ihdas edilmiştir¹²⁰.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1298'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre kurtarma faaliyeti, “*seyrüsefere elverişli sulara tehlikeye uğramış bulunan su aracı veya diğer eşyanın kurtarılması için yapılan her fil veya hareket*” olarak tarif edilmiştir. Kanunî tarife göre kurtarma faaliyetinden söz edebilmek için; i) seyrüsefere elverişli sulara, ii) tehlikeye uğramış bir su aracı veya diğer eşyanın¹²¹, iii) kurtarılması için yapılan bir fiil ve hareketin varlığı icap eder¹²². İnsan kurtarma faaliyetleri ise TTK m. 1317 ve 1318'de ayrıca düzenlenmiştir. Tehlike kavramı geniş yorumlanmalıdır; nitekim deniz tehlikelerinin yanı sıra, haydut saldırısı ve savaş gibi insan kaynaklı tehlikeler de söz konusu olabilir¹²³.

Kurtarma faaliyeti bir kurtarma sözleşmesi kapsamında gerçekleştirilebilir¹²⁴. Kurtarma sözleşmesi, TTK m. 1302'ye göre emredici hükümler müstesna olmak

¹¹⁹ Bkz. Sözer (n 60) 501–502.

¹²⁰ 14.05.2015 tarihli ve 6480 sayılı Kanun ile sözleşmeye çekince ile katılmamız uygun bulunmuş ve 27.06.2015 tarihinde Sözleşme ülkemiz bakımından yürürlüğe girmiştir.

¹²¹ Bkz. Sözer (n 60) 512–525.

¹²² Kurtarma faaliyetinin deniz hukukuna has bir mefhum olduğu ve bu sebeple klasik borçlar hukuku nazariyeleriyle izahatının mümkün olmadığı hakkında teferruatlı bir değerlendirme için bkz. ibid 502–505.

¹²³ Bkz. ibid 527; Kara (n 59) 342; Yazıcıoğlu (n 59) 473; FD Rose and others, *Kennedy and Rose Law of Salvage* (7th ed, Sweet & Maxwell/Thomson Reuters 2010) 160; Cansu Çakan Çavuş, *Kurtarma Sözleşmeleri* (2022) 23–25; Halil Emre Gürler, *Deniz Ticareti Hukukunda Kurtarma Ücreti* (Seçkin 2021) 109; Davut Sercan Dağ and Nil Kula, ‘Sözleşmeli Kurtarma ve Türk Milli Standart Kurtarma Sözleşmesi Formu Üzerine Bir İnceleme’ (2022) 12 Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 191, 195.

¹²⁴ Kurtarma sözleşmesinin tarifi için bkz. Sözer (n 60) 550.



üzere, sözleşme hürriyeti prensibi dairesinde tarafların hür iradesi ile kurulur. Kurtarma sözleşmesi, tehlike ortaya çıktıktan sonra yapılabileceği gibi, tehlikenin ortaya çıkmasından önce yapılmış bir römorkaj sözleşmesi de tehlikeyle birlikte kurtarma sözleşmesine dönüşebilir¹²⁵. Kurtarma sözleşmeleri, kahir ekseriyetle The Lloyd's Standard Form of Salvage Agreement (LAS/LOF) ve Türk Kıyı Emniyetinin kullandığı Türk Kurtarma Sözleşmesi (TURKS) gibi tip sözleşmeler şeklinde yapılır¹²⁶.

Tehlike bazen, geminin kayalığa oturmasında olduğu gibi dışarıdan açıkça anlaşılabilen gibi; bazen de makinaların bozulması gibi dışarıdan anlaşılamayacak şekilde gelişebilir. Bu hâlde ise yardım taleplerine göre hareket edilmesi icap eder¹²⁷. Nitekim gemi maliki, kaptan veya eşyanın malikinin açık ve mâkûl karşı koymasına rağmen kurtarma faaliyeti gerçekleştirilemez (TTK m. 1398/4-a). Bununla birlikte kurtarma faaliyeti, bir sözleşmeye istinat edebileceği gibi, kurtaran ile kurtarılan arasında herhangi bir sözleşme olmadan da gerçekleştirilebilir. Bazen de durum o derece vahim olabilir ki, kurtarılan adına irade beyanında bulunabilecek kimse dahi olmayabilir¹²⁸.

Kurtarma faaliyetinden faydalı bir netice alınmış olursa, bir başka ifade ile kurtarma kısmen dahi başarılı olursa, kurtarma ücretinin takdiri söz konusu olur¹²⁹. Bununla birlikte sadece kurtarmaya teşebbüs edilmiş olması, kural olarak ücrete hak kazandırmaz (*no cure, no pay*)¹³⁰. Ancak bu kural emredici mahiyette olmadığı için, sözleşme ile aksi kararlaştırılabilir¹³¹. Nitekim LOF (*The Lloyd's Standard Form of Salvage Agreement*)'da yer alan SCOPIC klozu, bu kaidenin istisnasıdır.

Kurtarma ücretinin sözleşmede kararlaştırılmaması veya TTK m. 1301 hükmüne göre uyarlanması gereken hâllerde, TTK m. 1305'de yer alan kıstaslara göre kurtarma ücreti belirlenir. Kurtarma ücretinin borçlusu, TTK m. 1306'ya göre kurtarılan aracın ve diğer eşyanın kurtarma faaliyetinin tamamlandığı andaki malikleridir. Kurtarma ücreti, kurtarılan aracın maliki ve diğer eşyanın malikleri arasında kurtarılan değerler oranında paylaşılır. Kurtarma ücretinin borçluları arasında teselsül yoktur. Hak edilen kurtarma ücreti, birden fazla kurtaran varsa kurtaranlar arasında TTK m. 1309, kurtaranın kaptanı ve gemi adamı arasında ise TTK m. 1301'a göre paylaşılır. Birden çok kurtaranın, kurtarma faaliyetini aynı anda icrası gerekmez, artarda

¹²⁵ ibid 549.

¹²⁶ İsmail Demir, 1989 Londra Konvansiyonu Çerçevesinde Kurtarma (2010) 140; Schmidt and others (n 93) Vor § 574 n. 2.

¹²⁷ Sözer (n 60) 527.

¹²⁸ ibid 503.

¹²⁹ Gültekin (n 2) 626–627; Yazıcıoğlu (n 59) 475; Gürler (n 123) 145; Dağ and Kula (n 123) 196.

¹³⁰ Geoffrey Brice, *Brice on Maritime Law of Salvage* (John Reeder ed, 4th ed, Sweet & Maxwell 2003) 1; Demir (n 126) 38; Rose and others (n 124) 316; Archie Bishop, 'Law of Salvage' [2016] *The IMLI Manual on International Maritime Law Vol. II* (G. Ed. David Attard.) 474, 483; Gürler (n 123) 190; Çakan Çavuş (n 123) 145.

¹³¹ Çakan Çavuş (n 123) 37.

yapılan fiil ve hareketlerle de söz konusu olabilir¹³². Fakat şu hususu bilhassa ifade etmek gerekir ki, kurtarma ücreti ve kurtaranın hakları, sözleşmeden bağımsızdır¹³³.

2. Kurtarma Faaliyetlerinden Doğan Uyuşmazlık ve Talepler Bakımından Arabuluculuk

Kurtarma faaliyeti, yukarıda zikredildiği gibi, bir sözleşme kapsamında veya sözleşmeden bağımsız olarak gerçekleştirilebilir. Bir kurtarma sözleşmesine istinat etmeyen kurtarma faaliyetlerinden doğan uyuşmazlık ve talepler, kurtarma faaliyetlerinin TTK m. 1298 ilâ 1319 hükümleri arasında düzenlenmesi hasebiyle mutlak ticarî dava veya çekişmesiz yargı işi mahiyetindedir. Bir kurtarma sözleşmesine istinat eden uyuşmazlık ve talepler de aynı değerlendirmeye tâbi tutulacaktır; nitekim kurtarma sözleşmeleri de TTK m. 1300 ilâ 1303'üncü maddelerde düzenlenmiştir¹³⁴.

Taraflar, arzu ettikleri takdirde kurtarma sözleşmesine bir arabuluculuk kaydı derç edebilecekleri gibi, kurtarma faaliyetine dair bir uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra da bu uyuşmazlığın arabuluculuk yoluyla çözülmesini kararlaştırabileceklerdir. Türk Ticaret Kanunu'nda, geminin maliki ve kaptanına, gemide bulunan şeylerin malikleri adına kurtarma sözleşmesi yapmak, bu kapsamda yetkili mahkemeyi veya tahkim kararlaştırmak yetkisi verilmiştir (TTK m. 1300/2). Kanaatimiz odur ki bu kapsama arabuluculuk usulü de dâhildir; ancak müzakerelere katılmak ve anlaşma sağlamak münhasıran ilgili maliklerin yetkisindedir.

Türk Tip (TURKS) ve LOF tip sözleşmelerinde tahkim klozu yer almaktadır. Bu bakımdan, tahkim klozunun varlığı hâlinde, tarafların dava şartı arabuluculuk yolunun tüketilmesine gerek yoktur (HUAK m. 18/A-18). Ancak bu hâllerde de taraflar arabuluculuk yoluna başvurabilir. Mesela The Japan Shipping Exchange Standart Kurtarma Sözleşmesi, m. 13'de arabuluculuk zorunlu olmasa da, ihtiyarî bir prosedür olarak öngörülmüştür¹³⁵. Yine LOF 2020'nin eki olan tahkim klozu (LSAC) m. 8.7'de, hakemin önüne gelen dosyada tarafları arabuluculuk konusunda bilgilendirmekle yükümlü olduğu ifade edilmiştir¹³⁶. Türk Tip kurtarma sözleşmesinde (TURKS)'da, kurtarma alacağı bahsinde, tarafların tahkim yolundan önce "sulh olma"sından söz edilmektedir.

Kıyı Emniyeti Ana Statüsü m. 4'e göre, Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü'nün yine aynı hükümde gösterilen deniz alanlarında kurtarma faaliyeti yürütme konusunda tekel hakkı vardır. Bununla birlikte, ticarî amaç güdülmeden, tehlikede kalan bir gemiye yardımda bulunmak, Yargıtay'a göre tekel hakkının ihlâlî anlamına gelme-

¹³² Schmidt and others (n 92) § 582 n. 5.

¹³³ Rose and others (n 124) 15; Herber (n 56) 397; Bishop (n 130) 477.

¹³⁴ Çakan Çavuş (n 123) 262.

¹³⁵ ibid 264.

¹³⁶ Bkz. <https://assets.lloyds.com/assets/pdf-fixed-cost-arbitration-procedure-fcap-lsac-2020/1/LSAC-2020.pdf> (Erişim: 20.03.2024).



yecektir¹³⁷. Kurtarma faaliyetleri, mutlak ticarî dava olduğu için taraflardan birinin Kıyı Emniyeti olması görev ve arabuluculuk konusunda farklı bir değerlendirmeyi gerektirmeyecektir (Ana Statü m. 3/2)¹³⁸.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1304'üncü maddesine göre, faydalı bir neticenin varlığına bağlı olarak kurtarma ücreti hakkı doğacaktır. Bu düzenlemeye istinaden kurtaran, ücret talebinde bulunabilecek ve tahkim kaydının mevcut olmadığı veya sözleşme olmaksızın gerçekleştirilen kurtarma faaliyetleri için ticaret mahkemele-
rinde dava açılabilir, dava açılmadan önce de TTK m. 5/A hükmüne göre arabu-
luculuğa başvurmak gerekecektir. Aynı değerlendirme, TTK m. 312'de öngörülen özel tazminat için de cârîdir¹³⁹.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1301'inci maddesinde kurtarma sözleşmesinin yanlış yönlendirme veya tehlikenin etkisi altında yapılmış ve kabul edilen şartlar hak ve nasafet ilkelerine aykırı bulunmuş yahut kurtarma ücreti, yapılan hizmetlerle aşırı derecede oransız bulunmuşsa, istem üzerine sözleşme mahkeme tarafından mevcut şartlara uyarlanabilir yahut iptal olunabileceği ifade edilmiştir¹⁴⁰. Uyarlama yönündeki talepler, TTK m. 5/A hükmüne göre konusu bir miktar para olan alacak, tazminat, itirazın iptali, menfî tespit ve istirdat davası mahiyetinde olmadığı için dava şartı arabuluculuk kapsamında değildir. Ancak kanaatimiz odur ki sözleşmenin iptali, bir itirazın iptali, menfî tespit veya istirdat davası kapsamında ileri sürülmüşse, TTK m. /A hükmü kapsamında değerlendirilmelidir.

Kurtarma ücreti, kurtarmaya katılan herkes bakımından ayrı ayrı değil; kurtarma faaliyeti bakımından bir bütün olarak ve tek bir kalem şeklinde kararlaştırılır (TTK m. 1308/1)¹⁴¹. Bu bakımdan kurtarma ücretinin, birden çok kurtaran (TTK m. 1309) veya gemi adamları arasında (TTK m. 13010) paylaştırılması icap edebilir. Bu amaca yönelik olarak ileri sürülecek taleplerden önce, TTK m. 4/1-a ve TTK m. 5/A hükümlerine göre arabuluculuk yoluna başvurulması gerekir. Bununla birlikte paylaştırma konusunda bir arabuluculuk anlaşması yapılacaksa, bu anlaşmaya ilgili herkesin katılması gerektiği, özellikle anlaşmanın üçüncü kişileri etki etmeyeceği göz önünde bulundurulmalıdır.

¹³⁷ Gürler (n 123) 47 ve dn. 84.

¹³⁸ T.C. Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü 01.04.2014 tarih ve 2014 / 315 sayılı karar (uyusmazlik.gov.tr).

¹³⁹ Özel tazminat hakkında teferruatlı bir değerlendirme için bkz. İsmail Demir, 'Özel Tazminat Koruma ve Tazmin Klozu (SCOPIC)' (2011) 27 Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 89; Rose and others (n 124) 190–200.

¹⁴⁰ Düzenlemenin teferruatlı eleştirisini için bkz. Sözer (n 60) 570–573. Nitekim kurtarma faaliyetinin tabiatında tehlikenin bulunduğu, bu sebeple hükümdeki 'tehlike' lafzının dar yorumlanması gerektiği hakkında bkz. Schmidt and others (n 92) § 584 n. 8; Çakan Çavuş (n 123) 140.

¹⁴¹ Gürler (n 123) 233.

Kurtarma faaliyetlerinde taraflar, genellikle tekrar karşılaşması muhtemel kişiler olacağından, esasında pazarlığa uygundur¹⁴². Hâkezâ kurtaran ve adamları bakımından kurtarma ücretinin paylaşılması da, ekseriyetle geleceğe yönelik bir ilişki değerinin bulunduğu hâller olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ

Alternatif bir uyuşmazlık çözüm yöntemi olan arabuluculuk, son yıllarda modern hukuk çevrelerinde büyük ilgi görmüş ve bilhassa dava şartı arabuluculuk düzenlemeleri ile birlikte bilinir hâle gelerek tatbikatta yerini almıştır. Mâmâfih deniz ticareti sahasında, uyuşmazlıkları devlet yargısı dışında çözmeye dair esaslı ve köklü bir tarihî tecrübe mevcut olmasına rağmen, diğer sahalarda gördüğü rağbeti görmemiştir. Oysa ki müzakere ve pazarlığın günlük rutinin bir parçası olduğu sahada, arabuluculuk uygulama alanı bulabilecek bir müessesedir¹⁴³. Mesela deniz ticareti sözleşmelerinde görev alan brokerlar aynı zamanda profesyonel bir müzakerecilerdir¹⁴⁴.

Deniz ticareti sözleşmelerinin ekseriyetinde bir tahkim şartı vardır, bu sebeple bunlardan doğan uyuşmazlıklar, devlet yargısında görülmediği için HUAK m. 18/A/18 hükmüne göre dava şartı arabuluculuğa tâbi değildir. Bu ise deniz ticareti sahasında hem kamu otoritesinin tatbikata yön verme imkânını ortadan kaldırmaktadır, hem de sahayı dava şartı arabuluculuk müessesinin kazandırdığı tecrübeden nâkıs bırakmaktadır. Bu esastan olmak üzere, birinci mesele arabuluculuk ile tahkimi ilişkilendiren Med-Arb gibi hibrit yöntemlerin yaygınlaştırılmasıdır. Nitekim deniz ticareti sahasında arabuluculuğa dair faaliyetlerde bulunan kuruluşlar da genellikle tahkim kuruluşlarıdır. Burada tahkim uygulamacılarının, arabuluculuğu samimi olarak desteklemesi ve tavsiye etmesi de son derece önemlidir. Kurumsal tahkim kuruluşları nezdinde, hakemlerin arabuluculuğu teşvik etmeleri öngörülmektedir ancak hakemlerin bu teşvik konusunda istekli olduklarını pek ifade etmek pek mümkün değildir¹⁴⁵.

Arbuluculuk bilhassa Türk doktrini ve tatbikatında, salt bir usul hukuku müessesesi olarak değerlendirilmiş ve inceleme konusu yapılmıştır. Ancak arabuluculukta kural olarak haklı ve haksızı tespiti yönelik bir yargılama yapılmaz. Bu bakımdan salt hukukî bir bakış açısından ziyade, deniz ticaretinin telakkilerine hâkim bir zaviyeden meseleler ele alınmalıdır. Nitekim tarafları çoğu zaman yabancı milletlerden olan deniz ticareti uyuşmazlıklarında, kültürel çeşitlilikleri bağdaştırabilecek¹⁴⁶, tarafsız ve profesyonel arabulucuların katkısı önemlidir. Tarafların ayrı milletlerden ve genelde birbirinden fiziken uzak olmasının dezavantajları, çevrimiçi müzake-

¹⁴² Levmore and Verstein (n 55) 51.

¹⁴³ Bkz. Measter and Skoufalos (n 17) 525.

¹⁴⁴ Akan (n 17) 151; Measter and Skoufalos (n 17) 516.

¹⁴⁵ Ambrose, Maxwell and Collett (n 15) 38.

¹⁴⁶ Bkz. Measter and Skoufalos (n 17) 533.



re usulü ile tersine çevrilebilir. Hatta bu usul, mahkeme salonunun veya tahkim/arbuluculuk mekânının sahip olabileceği simbolizmin etkisini hafifletebilir; güç dengesizlikleri, dil engelleri ve kültürel baskıları ortadan kaldırma potansiyeline de sahiptir¹⁴⁷.

Arabuluculuk, bilindiği gibi esnek bir süreci ifade eder ancak bu esnekliğin altının doldurulması ve işlevsel hâle gelmesi, arabulucunun bu yönde bir anlayışa sahip olmasına bağlıdır. Ticari arabuluculukta şekil takıntısı olmamalıdır¹⁴⁸. Arabulucu, süreci uyuşmazlığın mahiyetine ve tarafların ihtiyaçlarına göre uyarlayabilmeli; başta dava şartı arabuluculuk hükümleri olmak üzere kendisini HUAK ile sınırlandırılmış hissetmemelidir. Hâkezâ arabuluculuk konusundaki eğitimler ve tecrübelerle kazandığı arabuluculuk yeteneklerini, gerektiğinde başka bir uyuşmazlık çözüm yöntemi için kullanmaktan imtina etmemelidir. Mesela tarafların iradesi ve yetkinliği elverdiği ölçünde, meseleye tarafsız ön değerlendirme veya vakıaların saptanması zaviyesinden bakabilmeli veya salt bir müzakereci olmakla yetinebilmelidir. Hâkezâ kendi karma yöntemlerini de, emredici hükümler ve taraf iradeleri hilafına olmamak üzere uygulayabilir¹⁴⁹. Singapur Sözleşmesi'nin 2'nci maddesinin 3'üncü fıkrasına göre, müzakere sürecinin arabuluculuk olarak kabul edilebilmesinde, kullanılan ibare ve yürütülen usulün önemi yoktur. Bir başka ifade ile Singapur Sözleşmesi kapsamına girecek bir arabuluculuk sürecinin, HUAK kapsamında olması da şart değildir¹⁵⁰.

Deniz kazalarından doğan uyuşmazlıklarda, yargılamaya bakan hakem veya hâkimlerin, tarafları sulhe ve arabuluculuğa teşvik etmeleri gerekir. Hakemlerin ise genellikle bu konuda pek istekli olmadıkları ifade edilmiştir¹⁵¹. Hâkezâ yargılamaya bakan hâkimlerin de, taraflar ön inceleme safhasına sulh ve arabuluculuğa teşvik etmenin öngörüldüğü HMK m. 137 ve 140 hükümlerini, esasa müteallik olacak surette etkili bir şekilde uygulamaları icap eder.

KAYNAKÇA

- Akan P, *Arabuluculuk ve Deniz Hukukuna İlişkin İhtilaflarda Uygulanması* (2013)
Akil C, 'Medeni Yargılama Hukukunda Mahkemelerce Yapılan Delil Tespiti' (2009)
58 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1

¹⁴⁷ Sampani (n 12) 15.

¹⁴⁸ Bkz. Measter and Skoufalos (n 17) 545.

¹⁴⁹ Hibrit ve karma yöntemler hakkında bkz. Brain A Pappas, 'Med-Arb and the Legalization of Alternative Dispute Resolution' (2015) 20 157, 157; Kıyak (n 4) 29; Berk Demirkol and Ural Aküzüm, *Türkiye'de Med-Arb (Arabuluculuk - Tahkim)* (2020), Özbay (n 7) 469; Ildır (n 4) 102; Patterson and Seabolt (n 7) 161–162; Serkan Kaya, 'Uyuşmazlıkların Çözümünde Hibrit Yöntem: Arabuluculuk-Tahkim (Med-Arb)' (2021) 17 Medeni Usul ve İcra - İflâs Hukuku Dergisi 225.

¹⁵⁰ Kaya (n 35) 989; Erkan (n 36) 105–106.

¹⁵¹ Ambrose, Maxwell and Collett (n 15) 38.

Akman A, 'İslâm-Osmanlı ve Modern Türk Hukuku'nda Sulh Sözleşmesi ve Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarına Mukayeseli Bir Bakış' (2021) 20 Hitit İlahiyat Dergisi 1030

Alangoya, HY, *Medenî Usul Hukukumuzda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi* (1973)

Ambrose C, Maxwell K and Collett M, *London Maritime Arbitration* (Bruce Harris ed, Fourth Edition, informa law from Routledge 2018)

Arseven H, 'Çatmalar' (1946) 12 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 681
— —, *Deniz Ticareti Hukuku Dersleri* (Menteş Kitabevi 1961)

Baughen S, *Shipping Law* (Sixth edition, Routledge 2015)

Bishop A, 'Law of Salvage' [2016] The IMLI Manual on International Maritime Law Vol. II (G. Ed. David Attard.) 474

Brice G, *Brice on Maritime Law of Salvage* (John Reeder ed, 4th ed, Sweet & Maxwell 2003)

Bulur A, 'Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk Yöntemi' (2007) 65 Ankara Barosu Dergisi 30

Çağa T, *Deniz Ticareti Hukuku 1: Giriş, Gemi, Donatan ve Kaptan* (Gözden geçirilmiş 14 bası, 2005)

Çakan Çavuş C, *Kurtarma Sözleşmeleri* (2022)

Çetingil E, Kender R and Ünan S, *Müşterek Avarya Hukuku*: (1. Baskı, XII Levha 2011)

Civir Engin M, '6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve Müşterek Avarya' (2012) 18 Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 507

Dağ DS and Kula N, 'Sözleşmeli Kurtarma ve Türk Milli Standart Kurtarma Sözleşmesi Formu Üzerine Bir İnceleme' (2022) 12 Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 191

Demir İ, *1989 Londra Konvansiyonu Çerçevesinde Kurtarma* (2010)

— —, 'Özel Tazminat Koruma ve Tazmin Klozu (SCOPIC)' (2011) 27 Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 89

Demirkol B and Aküzüm U, *Türkiye'de Med-Arb (Arabuluculuk - Tahkim)* (2020)

Eminoğlu C, 'Anonim Şirketler Hukuku Uyuşmazlıklarının Arabuluculuğa Elverişliliği ve Elverişliliğin Tespitinde Ölçüt Önerileri' (2021) 7 Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi 271

Ener MA, 'Singapur Konvansiyonu: Arabuluculuk Anlaşmalarının New York Konvansiyonu' (2019) 23 Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 227



Erbaş Açıkel A, ‘Deniz Ticareti ve Sigorta Hukuku Uyuşmazlıkları Bakımından Zorunlu Arabuluculuğun Değerlendirilmesi’ [2019] Ticari Uyuşmazlıklarda Zorunlu Arabuluculuk (Ed. Ceyda Sürel Efeçinar ve Mehmet Ertan Yardım)

Erkan M, *Arabuluculuk ve Singapur Sözleşmesi* (2020)

Folberg J and Taylor A, *Mediation, A Comprehensive Guide to Resolving Conflicts Without Litigation* (1984)

Göknıl MN, *Deniz Ticareti Hukuku* (İkinci Tabı, Alaeddin Kırıl Basımevi 1942)

Göksu M, *Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Tahkim (Arabuluculuk-Uzlaştırma)* (Güncellenmiş 4 Bası, 2022)

Goodman A, *Preparing for Mediation: A Guide for Consumers* (Mediation Publishing 2016)

Gözüyeşil FF, ‘Hükmî (Kıyasen) Çatma’, *Prof. Dr. Rıza Ayhan’a Armağan*, vol 2 (2022)

Gültekin G, ‘Deniz Hukuku. Çatma, Kurtarma ve Yardım’, *Cemil Bilsel’e Armağan* (1939)

Güner MD, ‘Türk Hukukunda Dispeçin Hazırlanması ve Uygulanması’ (2000) 58 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 149

Gürler HE, *Deniz Ticareti Hukukunda Kurtarma Ücreti* (Seçkin 2021)

Hanks M, ‘Perspectives on Mandatory Mediation’ (2012) 35 UNSW Law Journal 929

Herber R, *Seehandelsrecht: systematische Darstellung* (2. neu bearbeitete Auflage, De Gruyter 2016)

Hill C, *Maritime Law* (Sixth Edition, 2013)

Hirsch G, ‘Die „alternative Streitbeilegung“ Hat Konjunktur’ [2012] Zeitschrift für Rechtspolitik

Ildır G, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*: (Seçkin 2003)

Kaplan Y, ‘Arabuluculuk ve Türk Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısına Eleştirel Bir Bakış’ (2011) 28 Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 115

Kara H, *Deniz Ticareti Hukuku* (On İki Levha 2020)

— —, ‘Deniz Ticareti Hukukunda Çekişmesiz Yargı İşleri’ (2022) 7 İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 61

Kaya K and Talas M, ‘Karacadağ Türkmen Aşireti’nde Arabuluculuk: Siverek Örneği’ (2016) 1 Sosyolojik Düşün 1

Kaya S, 'Uyuşmazlıkların Çözümünde Hibrit Yöntem: Arabuluculuk-Tahkim (Med-Arb)' (2021) 17 *Medenî Usûl ve İcra - İflâs Hukuku Dergisi* 225

Kaya T, 'Singapur Sözleşmesi ve Uluslararası Ticari Arabuluculuk Sonucunda Ortaya Çıkan Sulh Anlaşmalarının Tanınması ve İcrası Meselesi' (2019) 25 *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 979

Kıyak E, *Dönüştürücü Arabuluculuk-Problem Çözücü Arabuluculuk İle Uyumlaştırılması* (2018)

Koçyiğit İ and Bulur A, *Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk* (Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı Yayını 2019)

Kula N, 'Türk Ticaret Kanunu İle York Anvers 2016 Kuralları Uyarınca Müşterek Avaryaya Uygulanacak Hükümlerin Değerlendirilmesi ve Özellikle "Zamanaşımı" Hususu' (2019) 27 *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 727

Levmore S and Verstein A, 'Sharing Where Bargains Are Impossible' (2024) 5 *Corporate and Business Law Journal* 24

Mandaraka-Sheppard A, *Modern Maritime Law, Volume 2: Managing Risks And Liabilities* (Third Edition, 2013)

Matteucci G, 'Enforceability of International Commercial Mediation Agreements, the Singapore Convention Enforceability of International Commercial Mediation Agreements, the Singapore Convention' (2020) 2 *Asian Pacific Mediation Journal* 11

Measter CL and Skoufalos P, 'The Increasing Role of Mediation in Resolving Shipping Disputes' (2002) 26 *Tulane Maritime Law Journal* 515

Memiş AB, *Ticari Uyuşmazlıklarda Zorunlu Arabuluculuk Usulü* (2020)

Okay S, 'Müşterek Avarya Hukukunun Kısa Tarihiçesi' (1959) 24 *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 289

Öksüz M, 'Arabuluculuk Müessesesinin Dede Korkut Hikâyelerindeki İzleri' (2022) 1 *Culture and Civilization* 50

Özbay İ, 'Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri' (2006) 10 *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 459

Özbek MS, *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü* (5. Baskı, Yetkin Yayınları 2022)

Pappas BA, 'Med-Arb and the Legalization of Alternative Dispute Resolution' (2015) 20 *157*

Patterson SR and Seabolt DG, *Essentials of Alternative Dispute Resolution* (2nd ed, Pearson Publications Co 2001)

Potter GS, 'The Sources, Growth and Development of the Law Maritime' (1902) 11 *The Yale Law Journal* 143



Rayegân Kender, ‘Çatma Hukukunda Harp Gemileri’ (1986) 13 Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 111

Rose FD and others, *Kennedy and Rose Law of Salvage* (7th ed, Sweet & Maxwell/ Thomson Reuters 2010)

Rosen S, ‘The Origin and Development of the Modern Maritime Law’ (1934) 6 Law Society Journal 240

Sampani C, ‘The Impact of Culture in Online Dispute Resolution for Maritime Disputes’ [2013] Cambrian Law Review 6

Schmidt C and others, *Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch. Band 7: Transportrecht* (5. Auflage, CH Beck 2023)

Söğüt İS, ‘A Synoptic Overview of the Lex Rhodia De Iactu’ (2017) 23 Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 209

Sözer B, *Deniz Ticareti Hukuku - II* (Vedat Kitapçılık 2016)

Taşpolat Tuğsavul M, *Türk Hukukunda Arabuluculuk* (Yetkin 2012)

Tekil F, *Deniz Ticareti Hukuku* (İkinci Baskı, 1977)

Topsoy F, *Çatma Hukuku* (Legal 2017)

Ware SJ, *Priciples of Alternative Dispute Resolution* (2. ed, Thomson 2007)

Yalçın T, *Çatmalarda Kusur Oranlarının Belirlenmesi, Ulusal ve Uluslararası Düzeyde İncelenerek Bir Model Önerilmesi* (Legal Yayıncılık 2023)

Yarar G, *Milletlerarası Özel Hukukta Arabuluculuk* (1. Baskı, On İki Levha 2019)

Yazıcıoğlu E, *Deniz Ticareti Hukuku* (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş On Beşinci Baskı, Filiz Kitabevi 2020)

Yıldırım F, *Arabuluculuk ve Ombudsmanlık* (Güncellenmiş 2 Baskı, 2023)